

Končanje brezdomstva: priročnik za oblikovalce politike

November 2010

Priročnik je pripravila FEANTSA v okviru evropskega leta 2010 boja proti revščini in socialni izključenosti.

Prevod priročnika sta preskrbela Društvo Kralji ulice v okviru projekta *Konferenca o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu – razvoj predloga nacionalne strategije na področju brezdomstva* ter Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Vsebina

1. del: Uvod	3
• Cilji priročnika	3
• Od upravljanja do končanja brezdomstva v Evropi	3
• Primeri obstoječih nacionalnih strategij na področju brezdomstva v Evropi	5
• Kontekst brezdomstva v Evropski uniji	7
• Pet ciljev za končanje brezdomstva	7
2. del: Doseči pet ciljev: primeri učinkovitih pristopov	9
• Cilj 1: Nihče naj ne bi spal na prostem.	9
• Cilj 2: Nihče naj ne živi v zasilni namestitvi dlje, kot je nujno in Cilj 3: Nihče naj ne živi v začasni namestitvi, dlje kot je potrebno za uspešen premik naprej.	14
• Cilj 4: Nihče naj ne zapusti institucionalne obravnave brez možnosti za nastanitev. ...	19
• Cilj 5: Nobena mlada oseba ne bi smela postati brezdomna zaradi prehoda v samostojno življenje.	23
3. del: Izkušnje pri razvijanju nacionalnih strategij za brezdomstvo: pričevanja udeležencev	27
• Vloga projektne skupine, ki deluje na področju brezdomstva, pri nastajanju škotske zakonodaje o brezdomstvu; Robert Aldridge, član projektne skupine, Škotska	27
• Finski program za zmanjševanje dolgoročnega brezdomstva: skupina »modrecev«; Peter Fredriksson, Ministrstvo za okolje, Finska	28
• Razvoj portugalske nacionalne strategije: Možnosti v okviru procesa socialnega vključevanja v Evropski uniji; Teresa Caeiro, ki je odgovorna za brezdomstvo na Ministrstvu za delo in socialne zadeve	29
• Priprava nacionalnega strateškega načrta za socialno pomoč na Nizozemskem; Walter Kamp, občina Amsterdam	30
• Francoska izkušnja s konferenco o nacionalnem soglasju na temo brezdomstva, Francija; Hervé de Ruggerio, direktor FNARS (Nacionalno združenje centrov za sprejem in vključitev v družbeno življenje), Francija	32
4. del: Komplet orodij FEANTSA za razvijanje celovite strategije za reševanje brezdomstva	34

Uvod

Cilji priročnika

Ta priročnik je namenjen oblikovalcem politike in drugim, ki si prizadevajo odpraviti brezdomstvo v Evropi. Priročnik pojasnjuje potrebo po ambicioznih strategijah, katerih cilj je končanje brezdomstva. Določa prednostne naloge in bistvene elemente, ki bi jih takšne strategije morale vsebovati. Natančneje, predstavlja pet ciljev, ki jih morajo strategije za končanje brezdomstva doseči, in navaja primere pristopov, ki so jih uporabili drugje, da bi napredovali v smeri proti zadanim ciljem. Ti cilji so:

1. Nihče naj ne bi spal na prostem.
2. Nihče naj ne živi v zasilni namestitvi dlje, kot je nujno.
3. Nihče naj ne živi v začasni namestitvi, dlje kot je potrebno za uspešen premik naprej.
4. Nihče naj ne zapusti institucionalne obravnave brez možnosti za nastanitev.
5. Nobena mlada oseba ne bi smela postati brezdomna zaradi prehoda v samostojno življenje.

Pred obrazložitvijo petih ciljev je v prvem delu priročnika pojasnjen kontekst problematike brezdomstva. Ta del priročnika pojasnjuje, da je potreben premik pri pristopu do brezdomstva, in sicer od upravljanja brezdomstva do končanja brezdomstva. Poleg tega prinaša opis konteksta, v katerem se nahaja problematika brezdomstva v Evropski Uniji.

Drugi del priročnika prikazuje, kako je mogoče doseči napredek z obravnavanjem vsakega izmed teh ciljev znotraj strateškega okvira. Treba je opozoriti, da so cilji med seboj tesno povezani, in da se v mnogih primerih lahko prakse, ki so opisane v okviru različnih ciljev, med seboj prekrivajo. Opisani primeri ne prinašajo rešitve, ki bi za končanje brezdomstva ustrezala vsem, vendar pa nameravajo ponazoriti, da se lahko v okviru ambicioznih in strateških pristopov doseže resničen napredek.

Tretji del prinaša ponazoritev petih različnih izkušenj ključnih akterjev, ki so bili udeleženi v pripravo nacionalnih strateških pristopov k brezdomstvu.

Četrty del predstavlja komplet orodij FEANTSA za razvijanje celovite strategije za reševanje brezdomstva. Ta komplet orodij določa 10 pristopov, ki bi jih po mnenju FEANTSE morale vsebovati najbolj učinkovite politike na področju brezdomstva.

Od upravljanja do končanja brezdomstva v Evropi

Zaradi skrajne revščine in socialne izključenosti brezdomnih oseb, je širok krog akterjev po vsej Evropi razvil različne odzive na problem brezdomstva. Pogosto so bili takšni odzivi reaktivne narave in sproženi ad-hoc. Poskušali so upravljati s problemom brezdomstva, ne pa ga rešiti ali odpraviti. Tako so se oblikovala združenja različnih služb, da bi zadovoljila nujne potrebe brezdomcev: hostli za brezdomce, ki nudijo enkratno nočitev, mehanizmi za razdeljevanje hrane, zdravstveno varstvo ter oddelki z zasilno nastanitvijo. Takšne službe opravljajo izredno dragoceno delo. Nekatere nudijo celo več kot samo zadovoljevanje najosnovnejših potreb po

hrani in zavetju in zagotavljajo širšo podporo. Ti odzivi na neposredne težave brezdomstva so nedvomno učinkoviti pri obravnavanju najhujših pojavnih oblik brezdomstva in imajo kot kratkoročna rešitev pomembno vlogo. Vendar pa je več desetletij po tem, ko se je v EU brezdomstvo razvilo v veliko težavo, čas, da se s težavo preneha upravljati in da se jo poskuša odpraviti.

Brezdomstvo je zanikanje temeljnih človekovih pravic. Poleg tega je upravljanje brezdomstva za družbo zelo drago. Tako storitve za brezdomce kot tudi druge storitve, kot so storitve zdravstvenega varstva, povzročajo pri obvladovanju brezdomstva visoke stroške. V nekaterih primerih so prav odzivi na brezdomstvo postali del problema. Na primer hostli za brezdomce, ki so bili prvotno zasnovani kot začasna namestitve, so postali kraji, kjer se ljudje zadržujejo dlje časa, kar pripomore k temu, da se brezdomstvo utrdi. V hostle za brezdomce se lahko namestijo uporabniki, ki potrebujejo dolgoročno storitev, domovi pa tako prenehajo opravljati prvotno funkcijo začasne namestitve, kar pomeni, da je potrebno zagotoviti več takšnih namestitev. Poleg tega pogosto obstajajo velike razlike pri zagotavljanju storitev zaradi pomanjkanja splošne strategije. Na primer v Evropi ljudje spijo na prostem, ker obstoječe zasilne namestitve ne zadovoljujejo njihovih specifičnih potreb. Medtem ko bo potreba po kriznem ukrepanju zoper brezdomstvo obstajala vedno, pa je napočil čas za nujen premik k bolj strateškim politikam, katerih dolgoročni cilj vodi h končanju brezdomstva. Nadaljevanje zgolj z upravljanjem brezdomstva ni v današnji Evropi niti trajnostno niti ni sprejemljivo. Tega se zaveda vedno večje število oblikovalcev politike, ki razvijajo dolgoročni pogled ter oblikujejo strateške pristope, ki presegajo okvire reaktivnega upravljanja brezdomstva in se gibljejo v smeri končanja brezdomstva. To pomeni razvijanje celovitih, obsežnih, trajnostnih strategij, ki določajo niz ciljev na podlagi realnosti brezdomstva in katerih končni cilj je postopna odprava brezdomstva. FEANTSA je izdelala komplet orodij¹ za razvijanje celovite strategije na področju brezdomstva, ki je priložen temu priročniku.

Končanje brezdomstva je nedvomno ambiciozna in zahtevna naloga, vendarle je veliko držav v Evropi že naredilo pomembne korake za izpolnitev te naloge. Ta priročnik ponazarja primere pristopov iz celotne Evrope, ki sprejemajo izziv v zvezi s končanjem brezdomstva. Ta priročnik poskuša pokazati, kako je mogoče doseči konkreten napredek. Še posebej pa priročnik kaže na uspeh, ki ga je mogoče doseči, ko države vložijo sredstva v razvijanje celovitih, usklajenih strategij za odpravljanje brezdomstva. Številne države, vključno z Irsko, Anglijo, Škotsko, Walesom, Severno Irsko, Finsko, Portugalsko, Dansko, Švedsko, Norveško, Nizozemsko in Francijo, so takšne strategije razvile. Te politične in zakonske zaveze za odpravljanje brezdomstva opredeljujejo brezdomstvo kot posebno področje politik in določajo konkretne ukrepe za boj proti brezdomstvu. Takšne strategije so bistvenega pomena za končanje brezdomstva. Obstoječe strategije na področju brezdomstva so na voljo za snemanje in prenos iz spletne strani, na kateri je predstavljena strategija FENATSA za boj proti brezdomstvu².

---

1 <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=1105>

2 <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=1169>

Primeri obstoječih nacionalnih strategij na področju brezdomstva v Evropi

Danska

Danska ima vzpostavljeno ambiciozno strategijo na področju brezdomstva vse od 90. let. Za podporo tem strategijam namenja precejšnja proračunska sredstva. V obdobju 2009-2012 so na Danskem dodelili 500 milijonov DKK za strategijo, ki za izhodišče jemlje pristop »Najprej stanovanje!«. Ključni cilji trenutne strategije se osredotočajo na reševanje problema spanja na prostem, na iskanje alternative za hostle za brezdomne mlade ljudi, na omejevanje dolžine bivanja v začasnih namestitvah in na zagotavljanje nastanitve za ljudi, ki zapustijo bolnišnico ali ustanove zdravstvenega varstva.

Finska

Finska izvaja strategijo na področju brezdomstva vse od leta 1987 in je v tem času dosegla dobro dokumentiran napredek. Cilj trenutne strategije je prepolovitev števila dolgoročno brezdomnih ljudi do leta 2011 in odprava dolgoročnega brezdomstva do leta 2015. Za načrt, ki poteka v obdobju 2009-2011, so namenili znesek v skupni višini 100 milijonov evrov. Kot pionir pristopa »Najprej stanovanje!« si je Finska zastavila ambiciozni cilj, da bo popolnoma odpravila zavetišča in jih nadomestila z rešitvami, ki bodo ponujale dolgoročno nastanitev.

Francija

Nastanitev in brezdomstvo v Franciji sta v obdobju od leta 2008 do leta 2012 opredeljena kot nacionalna prednostna naloga. Novembra leta 2009 je Francija sprejela obsežno strategijo na področju brezdomstva. Glavni cilji te strategije so znatno zmanjšanje števila ljudi na ulicah in izvajanje javne službe za ljudi, ki se soočajo z brezdomstvom in stanovanjsko izključenostjo, ki bo bolj usmerjena na človeka, bolj individualnega značaja in ki bo izhajala iz pravic. Ključni element pristopa je izvajanje izvršljivosti pravice do stanovanja, ki je v Franciji pridobila pravno podlago leta 2007. Strategijo podpira pristop »Najprej stanovanje!«.

Irska

Irska je sprejela ambiciozno strategijo, poimenovano »Pot domov«, ki velja za obdobje med letoma 2008 in 2013. Ta strategija gradi na napredku, ki ga je Irska dosegla z nizom prejšnjih strategij. V strategiji so avtorji opredelili šest ciljev: preprečevanje brezdomstva, odprava potrebe po spanju na prostem, odprava dolgoročnega brezdomstva, izpolnitev dolgoročnih potreb po nastanitvi, zagotovitev učinkovitih storitev za brezdomce in bolje usklajeni dogovori na področju financiranja.

Nizozemska

Sedanja nacionalna strategija na področju brezdomstva na Nizozemskem se osredotoča na dobro prepoznavno populacijo brezdomcev v štirih glavnih mestih. Prvi cilj je izboljšanje položaja ciljne skupine, ki je opredeljena kot skupina brezdomnih oseb. Cilj druge faze je preprečevanje brezdomstva med širšo skupino ljudi, ki so opredeljeni kot ranljive osebe, in zagotavljanju ustrezne podpore za te ljudi. Cilj je dejansko končanje brezdomstva do leta 2013. To je finančno dobro podprta strategija, katere osrednji element je individualizirana in skupna oskrba. Čeprav je začetni poudarek namenjen štirim največjim mestom, so v ta nacionalni pristop vključena tudi ostala mesta.

Portugalska

Marca leta 2009 je bila objavljena portugalska "Nacionalna strategija za vključevanje brezdomcev – preprečevanje, posredovanje in nadaljnje spremljanje". Zajema obdobje od leta 2009 do leta 2015 in je prva takšna nacionalna strategija na področju brezdomstva. Portugalska je prva južnoevropska država, ki je razvila strategijo na področju brezdomstva.

Švedska

Švedska ima dvajsetletno zgodovino razvijanja inovativnih nacionalnih pristopov k problematiki brezdomstva. Nacionalna strategija za obdobje od leta 2007 do leta 2009 se osredotoča na zmanjševanje primerov prisilne izselitve oz. deložacije (in odpravo deložacije otrok), na olajšanje nakupa stanovanja za osebe, ki šele vstopajo na osrednji trg nepremičnin, za osebe, ki prebivajo v stanovanjskih enotah, namenjenih osebam ob zaključku šolanja, ali osebam, ki prebivajo v ostalih vrstah stanovanj, ki jih zagotavljajo socialne službe ali drugi ponudniki. Nacionalna strategija se osredotoča še na zmanjševanje števila ljudi, ki ob izpustitvi iz zapora, oskrbe, nastanitvenih podpornih enot ali iz programov zdravljenja nimajo nobenih nastanitvenih možnosti. V skladu s to strategijo je treba vsakemu zagotoviti streho nad glavo in mu ponuditi nadaljnjo usklajeno podporo, ki bo temeljila na individualnih potrebah.

Velika Britanija: Anglija, Škotska, Wales in Severna Irska imajo ločene strategije na področju brezdomstva

Anglija

Anglija je dosegla precejšnje zmanjšanje brezdomstva, začela pa je s spanjem na prostem v 90. letih. Leta 1998 si je vlada zastavila cilj, da bo zmanjšala spanje na prostem za dve tretjini. Ta cilj je dosegla in ga nadgradila s trenutno strategijo na področju spanja na prostem (v veljavi od leta 2008), katere cilj je odprava spanja na prostem do leta 2012. Za izvedbo strategije so zagotovili donacijo v višini 230 milijonov evrov, ki je v obdobju treh let namenjena lokalnim organom oblasti in organizacijam prostovoljcev. Anglija si je postavila cilj, da bo do leta 2010 prepolovila število gospodinjev, ki živijo v začasnih stanovanjih. Splošna strategija na področju brezdomstva se osredotoča na preprečevanje brezdomstva; na zagotavljanje podpore ranljivim osebam, na obravnavanje širših vzrokov in simptomov brezdomstva, na nudenje pomoči ljudem, da se rešijo spanja na prostem; in na zagotavljanje bolj stalnega prebivališča.

Škotska

Pionirski stanovanjski zakoni, ki jih je Škotska sprejela leta 2001 in leta 2003, omogočajo dostop do stanovanj za brezdomce. Do leta 2012 bodo vsa nenamerno brezdomna gospodinjstva lahko dostopala do stalne nastanitve. Skupna delovna skupina škotske vlade in konvencije škotskih lokalnih organov oblasti, ki ima veliko politično moč, nadaljuje s tem delom. Prvič se je sestala oktobra leta 2009 in njen program stremi k razvijanju korporativnega pristopa k brezdomstvu, k preprečevanju brezdomstva, k dostopu do stanovanj (stanovanjska združenja in zasebni sektor najemnih stanovanj) in k zagotavljanju investicijskih projektov na območjih, da bi izpolnila cilj do leta 2012.

Wales

Leta 2009 je Wales uvedel desetletni načrt na področju brezdomstva, ki opredeljuje šest strateških ciljev. Ti cilji skušajo preprečevati brezdomstvo, kjer je to mogoče. Delujejo preko

organizacijskih in političnih meja, pri izvajanju storitve postavljajo uporabnika storitve na osrednje mesto, zagotavljajo socialno vključenost in enakopravnost dostopa do storitev, in kar najboljšo uporabo sredstev.

Severna Irska

Prva strategija Severne Irske na področju brezdomstva je bila objavljena leta 2002. Njen tristranski pristop je usmerjen k preprečevanju brezdomstva, pri čemer pomaga ljudem ubežati brezdomstvu in jim nudi podporo, ko pridejo do doma.

Norveška

Norveška strategija v boju proti brezdomstvu se je začela leta 2004 kot nacionalna strategija z naslovom »Pot do stalnega prebivališča«. Do konca leta 2007 je strategija zastavila izpolnitev naslednjih ciljev: zmanjšanje števila zahtevkov za prisilno izselitev za 50%, števila deložacij pa za 30%; po izpustitvi iz zapore nobeni osebi ne bo treba prebivati v začasni nastanitvi in nobeni osebi ne bo treba iskati začasnih nastanitve po odpustu iz institucije. Poleg tega se ne sme nobeni osebi ponuditi nočnih zavetišč, ne da bi med seboj sklenili kakovostni sporazum, in nobena oseba ne sme bivati v začasni nastanitvi več kot tri mesece. Od leta 2009 namenja Norveška posebno pozornost boju proti brezdomstvu mladih.

Madžarska

Madžarsko Ministrstvo za socialne zadeve je sprejelo nacionalno strategijo leta 2008. Madžarska je prva centralna vzhodnoevropska država, ki je razvila nacionalno strategijo na tem področju. Vendar ta strategija ni bila dokončana ali izvedena in njena prihodnost je glede na trenutni politični kontekst nekoliko negotova.

Kontekst brezdomstva v Evropski uniji

S svojim delom na področju socialnega vključevanja je Evropska unija pomembno prizorišče, kjer lahko poteka mednacionalna izmenjava strategij na področju brezdomstva, kjer se lahko izmenjujejo primeri dobre prakse in kjer se lahko spremlja napredek. EU lahko deluje kot pomemben vir političnega zagona za končanje brezdomstva. Na dnevnem redu EU je sedaj končanje brezdomstva trdno usidrano kot politična prioriteta. V skupnem poročilu o socialnem varstvu in socialni vključenosti iz leta 2009 so avtorji navedli: »potrebno je trajnostno delo, da bi odpravili brezdomstvo kot izjemno resno obliko izključenosti.«. Leta 2008 je Evropski parlament sprejel pisno izjavo o odpravi uličnega brezdomstva³. Izjava poziva Svet, naj se dogovori o zavezi celotne EU za odpravo brezdomstva do leta 2015. Poziva Komisijo, da zagotovi, da se letno posodablajo podatki o sprejetih ukrepih za končanje brezdomstva in napredku v državah članicah EU na področju brezdomstva, in poziva države članice, naj kot del širše strategije na področju brezdomstva pripravijo »načrte za ukrepanje v zimskih razmerah«.

Pet ciljev za končanje brezdomstva

V organizaciji FEANTSA prevladuje mnenje, da so naslednji cilji bistveni elementi strategij za končanje brezdomstva:

---

³ <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=963>

- Nihče naj ne bi spal na prostem.
- Nihče naj ne živi v zasilni namestitvi dlje, kot je nujno.
- Nihče naj ne živi v začasni namestitvi, dlje kot je potrebno za uspešen premik naprej.
- Nihče naj ne zapusti institucionalne obravnave brez možnosti za nastanitev.
- Nobena mlada oseba ne bi smela postati brezdomna zaradi prehoda v samostojno življenje.

Ti cilji se nanašajo na vidike brezdomstva, ki jih je bolje rešiti z določenimi politikami na področju brezdomstva kot pa v okviru drugih političnih območij (kot je nastanitev, zdravje ali zaposlitev). Nanašajo se na vidne, dosegljive in merljive ciljne populacije. Zaradi tega so realistični, dosegljivi in olajšajo oblikovanje strategij, ki so narejene na podlagi dokazov. Predstavljajo logične prednostne naloge, in sicer tako, da predstavljajo ljudi, ki že uporabljajo ali so razmeroma blizu uporabe storitev za brezdomce in za katera se lahko razmeroma enostavno razvijejo specifične intervencije. Nadalje se ti cilji nanašajo na skupine, ki v številnih državah predstavljajo ogromen delež ljudi, za katere velja, da so brezdomci.

Medtem ko ti cilji služijo za to, da se strategije na področju brezdomstva osredotočijo na pragmatične cilje, bi moral okvir za politike na področju brezdomstva predstavljati širše konceptualno razumevanje brezdomstva. V Evropski tipologiji brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS⁴), je FEANTSA določila širšo, celovito opredelitev brezdomstva in stanovanjske izključenosti, ki vključuje ljudi, ki so brez strehe nad glavo, brez stanovanja in ljudi, ki živijo v negotovih in neustreznih stanovanjskih razmerah. FEANTSA meni, da so štirje cilji, ki so opisani tukaj, bistveni elementi strategij za končanje brezdomstva. Da bi bile učinkovite, je treba takšne strategije prilagoditi in razširiti, tako da bodo ustrezale nacionalni in lokalni realnosti. Podpreti jih je treba z načrtnim preprečevanjem s pomočjo politik na področju splošne nastanitve, zaposlitve, zdravstva, izobrazbe in drugih politik.

---

⁴ <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484>

Doseči pet ciljev: primeri učinkovitih pristopov

Cilj 1: »Nihče naj ne bi spal na prostem«

Nihče naj ne bi bil prisiljen spati na ulici zaradi pomanjkanja visokokakovostnih storitev, prilagojenih njegovim/njenim potrebam in prizadevanjem. V današnji Evropi je nesprejemljivo, da bi morali ogroziti svojo varnost, zdravje in dostojanstvo s tem, ko bi bili prisiljeni spati na cesti. Veliko evropskih držav se loteva tega problema na skupen, ambiciozen način; zaveze nekaterih izmed njih so že sedaj omogočile izrazit napredek, ostale države pa so si zadale ambiciozne cilje za prihodnost. Vse te zaveze vključujejo razvoj visokokakovostnih storitev, ki ponujajo alternative spanju na prostem.

Ambiciozni cilji

Veliko držav si je zadalo ambiciozne cilje, da bi izkoreninile spanje na prostem, in dosegle so očitne in opogumljajoče rezultate. Anglija ponuja uporaben primer: leta 1998 si je tamkajšnja vlada zadala, da bo za dve tretjini zmanjšala spanje na prostem. To je bilo doseženo, sledila pa je sedaj potekajoča strategija »Nikogar prezreti« (v izvajanju je od leta 2008), ki si prizadeva izkoreniniti spanje na prostem do leta 2012. Osredotočajo se na to, da so zagotovljene nastanitvene možnosti in ostale podporne storitve, ki bi odstranile potrebo po spanju na prostem. Izvajanje strategije je financirano z 230 milijoni evrov podpore za lokalne oblasti in prostovoljne organizacije, in to za obdobje treh let. Metodologija za določanje ravni spanja na prostem je bila postavljena na temelju tako imenovanega enodnevnega hitrega preštevanja ljudi, ki so jim nudili prenočišče. Ta metodologija je bila uporabljena za spremljanje napredka v primerjavi s 1850 ljudmi, ki so leta 1998 prenočevali na prostem. Nacionalna ocena za leto 2009 je pokazala, da se je spanje na prostem v Angliji od leta 1998 zmanjšalo za 75 odstotkov.

Ustrezne alternative

Konec spanja na prostem očitno kliče po zagotavljanju ustreznih alternativ za ljudi, ki se soočajo z brezdomstvom. Te alternative vključujejo namestitev v nujnem primeru in dolgoročne stanovanjske možnosti. Strategije ali koordinacijski pristopi za izkoreninjanje spanja na prostem nudijo okvir in mehanizme za to, da se priskrbijo ustrezne storitve – potrebno je prepoznavanje ciljev, določitev odgovornosti in finančnih izvorov. Škotska in Francija sta na primer uvedli zakonodajo o pravici do nastanitve. Francoski zakon s 5. marca 2007 je dal zakonsko osnovo za dejansko uveljavitev pravice do nastanitve. Zakon, poznan kot DALO, si prizadeva zagotoviti pravico do nastanitve vsem osebam, ki stalno in neprekinjeno bivajo v Franciji. Zakon dopušča, da imajo ljudje v zasilni namestitvi pravico, da ostanejo tam, dokler jim ne ponudijo stalne nastanitve ali ostale stalne oblike namestitve, ki je primerna za njihovo situacijo. Zasilna zavetišča zjutraj ne morejo več postaviti uporabnikov na ulico, ne da bi jim zagotovila posteljo za naslednjo noč. Vsem, ki pridejo v center za zasilno namestitev, bi morala biti ponujena dolgotrajna, prilagojena rešitev za njihove nastanitvene potrebe. Škotska zakonodaja meni, da ima lokalna oblast zakonsko dolžnost, da brezdomcem zagotovi nastanitev. Vsaka nenamerno brezdomna oseba bo imela do leta 2012 pravico do stalne namestitve. Tisti, za katere se bo ocenilo, da so namerno brezdomni, bodo upravičeni do začasne namestitve s kratkotrajnim

varnim najemom in podporo. Po 12 mesecih bo najemništvo spremenjeno v običajen, stalen najem stanovanja.

Strateški pristopi v nasprotju z ad hoc pristopi vključujejo vse akterje, odgovorne za oblikovanje bolj skladnih in celovitih alternativ spanju na prostem. Na Irskem, na primer, so na območju vsake lokalne oblasti ustanovili lokalno komisijo za brezdomstvo, ki mora izdelati načrt ukrepov. Vsak lokalni akcijski načrt mora vsebovati ukrepe, ki se bodo lotili spanja na prostem, ga preprečevali in omogočili ustrezno ponudbo zasilnih namestitvev in ostalih intervencij. V okviru nacionalnega pristopa se je v številnih občinah pokazala potreba po razvoju res zavzete službe terenskega dela in centrov za brezdomne osebe. V te namene so zagotovili tudi financiranje. Ukrep zasilne namestitve so spodbudili v večini mestnih območij, spanje na prostem se je bistveno zmanjšalo. V letu 2008 so v Dublinu evidentirali skupno 110 odraslih, ki so spali na prostem, leta 2005 je bilo takšnih 185, kar pomeni 41-odstotno zmanjšanje.

V uspešnih pristopih, ki se lotevajo spanja na prostem, so očitno pomembna zadostna sredstva. Na Irskem je bil strateški pristop povezan z znatnim povečanjem sredstev za zagotavljanje storitev za brezdomce. Leta 2007 so za to porabili nekaj več kot 90 milijonov evrov (52,9 milijona od ministrstva za okolje, kulturno dediščino in lokalno upravo, 5,3 milijona od lokalnih oblasti in 32,6 milijona od ministrstva za zdravje in otroke). Med letoma 2000 in 2007 je bilo 540 milijonov evrov zakonskega financiranja porabljenega za storitve za brezdomce, to je v povprečno več kot 67 milijonov evrov na leto – v letu 1995 je bilo to malo več kot 12 milijonov. Posledično sta dramatično narasla število in razpon storitev. V sredini 80. let prejšnjega stoletja je na nacionalni ravni obstajalo nekaj več kot petdeset projektov za brezdomce, večina v obliki začasnih zasilnih namestitvev, osebje, ki je delalo tam, pa so bili predvsem prostovoljci. Leta 2004 pa je 57 organizacij z osebjem, ki je štelo 800 ljudi, upravljalo 140 projektov za brezdomce. Le četrtina jih je temeljila na zasilnih namestitvah, skoraj 50 % projektov pa je obsegalo podprte nastanitvene projekte, začasne ali stalne, kar pomeni več možnosti za prehod in manj ovir v zasilnih namestitvah.

Potrebam prilagojene storitve

Pogost vzrok za spanja na prostem je dejstvo, da veliko zasilnih ali prehodnih namestitvev ni prilagojenih specifičnim potrebam določenih skupin, ki se srečujejo z brezdomstvom, še posebno tistih, ki imajo raznovrstne in kompleksne potrebe. Veliko pristopov, ki so bili uspešni pri zmanjšanju spanja na prostem, je zagotovilo, da storitve, namenjene brezdomcem, ne izključujejo tistih, ki jih najbolj potrebujejo. Irska je bila na primer uspešna v zmanjšanju pojava spanja na prostem skozi razvoj začasne namestitve, ki je ciljala na specifične potrebe parov, tistih, ki pijejo na ulici, in uporabnikov drog, ki so bili pred tem izključeni iz zavetišč.

Prilagojene možnosti so razvili za starejše ljudi, ljudi s težavami v duševnem in telesnem zdravju, za gibalno ovirane, ljudi s hišnimi ljubljenci in ostale skupine. Na Škotskem je močan primer spremembe, ki jo lahko sproži potrebam prilagojen ukrep – obnovitveni program hostla v Glasgowu. Tam so tri hostle za moške brezdomce, kjer so bili posamezniki nastanjeni z malo ali skoraj nobene podpore, zaprli in jih nadomestili z vrsto novih, manjših objektov, ki so jih oblikovali tako, da so jih prilagodili posameznikovim specifičnim potrebam. Rezultat je širok razpon zasilnih in podprtih namestitvenih projektov, ki lahko zadovoljijo potrebe ljudi, ki živijo z odvisnostjo, težavami v duševnem zdravju, učnimi težavami, starostjo in poškodbami možganov,

ki so vezane na pitje alkohola. Sedaj je v manjših enotah na voljo 620 postelj, 4100 gospodinjstvom pa podporo skupina 24 strokovnjakov, ki izvajajo tako imenovano letečo terensko podporo. Prav tako se je število začasnih stanovanj v mestu potrojilo: s 600 na 1800. Program je imel poseben proračun v vrednosti 26 milijonov funtov.

Tudi priseljenci brez dokumentov ali druge osebe, ki nekje prebivajo nezakonito, lahko končajo pri spanju na prostem, saj imajo zaradi svojega položaja težave pri dostopanju do zasilne namestitve. Francoska nacionalna strategija ponovno uveljavlja humanitarni pristop brezpogojno dostopnega zavetišča in ob tem navaja, da bi moral imeti vsakdo dostop do zasilnega zavetišča in možnost ostati tam, dokler ne bi našli trajnejše rešitve zanj. Zavetišča z brezpogojnim dostopom zagotavljajo skrb za ljudi, ne da bi zahtevali razkritja njihovih osebnih podatkov in informacij.

Sodelovanje služb na področju drog in duševnega zdravja je ključni cilj uspešnih pristopov k spoprijemanju s spanjem na prostem, še posebno za uporabnike s kompleksnimi potrebami. Strateški pristopi olajšajo tovrstno skupno delo in oblikovanje medsektorskih storitev. Ponekod v Angliji, denimo v Bristolu, so oblikovali obetavne pristope, kot sta na primer skupno terensko delo terenskih delavcev in delavcev, ki delujejo na področju drog, medicinskih sester, delavcev s področja duševnega zdravja, in pilotsko izvajanje tako imenovanih mokrih dnevnih centrov. V njih dela osebje iz različnih služb, ukvarjajo se s strankami, ki jih običajno zaradi stalne uporabe alkohola izključujejo iz drugih dnevnih centrov in storitev.

Izjemno učinkoviti v zaježitvi spanja na prostem so prilagojeni pristopi k nudenju storitev, ki vključujejo vodenje primerov in ki so osredotočeni na posameznega uporabnika storitev, denimo individualne obravnave, ki uporabljajo prilagojene, v faze razdeljene programe, in vodenje posameznih primerov, ki ponujajo koordiniran pristop več organizacij. Slednji, ki je osnova trenutnega pristopa na Nizozemskem, zajema področja nastanitve, dela in usposabljanja, zdravje, duševnega zdravja in potreb, ki izhajajo iz odvisnosti. Poudarek je na stalnem sodelovanju med vsemi akterji z namenom reševanja osebnih potreb uporabnikov na celovit način. V štirih velikih mestih in drugih mestih na Nizozemskem so bili cilji in metode tega pristopa predstavljeni v projektu City Compass. Ta stremi k pristopu, usmerjenemu na posameznika, in k pristopu problemsko usmerjene pomoči, za katere so sklenjene medagencijske pogodbe, ki ustrezajo potrebam posameznikov. Prva faza strategije je bila usmerjena na 10.150 ljudi, ki spijo na prostem v štirih velikih mestih, druga faza pa bo vključila vseh 21.800 ljudi, ki so registrirani kot najemniki v socialnih ustanovah z različnimi olajšavami in pomočmi. Tak celosten in k uporabniku usmerjen pristop preprečuje, da bi bili brezdomci, vključno s tistimi z raznovrstnimi in kompleksnimi potrebami, spregledani.

Kakovost krizne/zasilne nastanitve

Osnovna kakovost sedanjih namestitvenih možnosti lahko pomeni tudi oviro, ki ohranja spanje na prostem. Pomanjkanje zasebnosti, varnosti in zaščite, slaba raven čistoče in zdravstvenih ukrepov lahko ljudi odvrta od tega, da bi uporabljali take namestitve. Uspešni pristopi k cilju končanja brezdomstva izhajajo iz tega dejstva in spodbujajo razvoj kakovostnih, potrebam prilagojenih storitev. Primer inovativnega pristopa k reševanju problema kakovosti nočnih zavetišč je uporaba sporazumov glede kakovosti v pogodbah za opravljanje storitev (sklenjenih med mestom ali državo in organizacijo), kot je to urejeno na Norveškem. Nacionalna strategija vključuje cilj, da se ne sme nikomur ponuditi začasne namestitve brez podpisanega dogovora o kakovosti med ponudnikom

storitev in občino. Vlada je določila smernice za lokalne organe, da bi uporabljali take dogovore, ki bi zagotovili ustrezno kakovost začasnih namestitev. Glavni element v sporazumu kakovosti je zagotavljanje osnovnih standardov v zvezi z opremo prostora, čistočo, minimalnim številom zaposlenih ter zagotavljanjem zasebnost in varnost za uporabnike storitev. Kot osnovni namestitveni standard je bila uvedena enoposteljna soba. Še en pomemben element kakovosti storitev so spretnosti osebja. V Angliji je bil vidik sposobnosti osebja v hostlih za brezdomce obravnavan v okviru programa »Vodilno mesto spremembe«. To je program usposabljanja za vodenje na področju brezdomstva. Junija 2008 je z zaključkom programa prvih 120 delavcev doseglo to novo kvalifikacijo na podiplomski ravni, ki usposablja za vodenje učinkovitih programov na področju brezdomstva.

Kakovost storitev je mogoče izboljšati skozi sodelovanje uporabnikov storitev in z vključevanjem vidika uporabnikov. Ta dva vidika se vedno bolj priznavata in uveljavljata v strateških pristopih pri reševanju brezdomstva. Primer tega pristopa je v Londonu lociran ponudnik storitev za brezdomce St. Mungo's, ki je oblikoval skupino uporabnikov storitev, imenovano »Od zunaj navznoter«, ki se vsakih šest tednov srečuje z upravniki in člani sveta, in kot predstavnik uporabnikov – predstavijo svoje skrbi, zamisli in pomagajo določiti načrt prihodnjega razvoja.

Poti v programe za brezdomce in iz njih

Vstopne točke, kjer je mogoče določiti potrebe po pomoči, so za reševanje problema spanja na prostem izjemno pomembne. Dnevni centri in druge »točke enostavnega dostopa« lahko zagotovijo vstopno točko k storitvam za brezdomce, ki spijo na prostem. Stockholmska lokalna oblast je ustanovila storitveni center za brezdomce, ki je odprt vsak dan po običajnem delovnem času. Center zagotavlja, da socialne službe zagotavljajo individualno podporo, da bi ljudem, ki spijo na prostem, omogočili bolj trajne rešitve. Za ta projekt je bilo (brez režijskih stroškov) namenjenih približno 200.000 evrov. Vsaka oseba, ki potrebuje prostor za spanje, se lahko obrne na center, kjer ugotovijo, kakšno pomoč potrebuje, v primeru, da se pokaže potreba, pa ji bo dodeljen prostor za spanje v enem od kriznih mestnih zavetišč. Center je spremenil nereguliran sistem neposrednega vstopa v zavetišče, ki ni omogočal nadaljnje spremljanja. Center storitev za brezdomce je del programa mestnih socialnih storitev in se nahaja pri enem od mestnih zavetišč. Delo v centru vodi projektni vodja, osebje pa sestavljajo socialni delavci. Specializirana skupina zavetišča tam deluje na področju reševanja fizičnih in psihičnih potreb brezdomcev, s posebnim poudarkom na premestitvi dolgotrajnih stanovalcev iz zasilne oskrbe, tako da jim pomagajo in jih spodbujajo.

Uspešne terenske službe lahko predstavljajo pomembno točko prvega stika s službami in olajšajo prehod iz spanja na prostem. Francoska nacionalna strategija 2009–2012 daje poudarek potrebi po celostni območni službi za sprejem in usmerjanje oseb, ki se soočajo z brezdomstvom. To vključuje mobilne enote, telefonsko linijo krizne namestitve, dnevne centre in ostale storitve, ki vključujejo namestitve. Cilj je boljše usklajevanje ponudbe in povpraševanja po storitvah in namestitvi ter zagotoviti nadaljnje spremljanje ljudi, prilagojeno njihovim potrebam, ki mora biti kar se le da nepretrgano in učinkovito. Državni sekretar za stanovanja in urbani razvoj je namenil 6 milijonov evrov za reorganizacijo v smeri bolj strateškega pristopa.

Zagotavljanje premostitvene nastanitve z ustrezno podporo kot tudi cenovno dostopna stanovanja so osrednjega pomena za zagotovitev, da nikomur ni treba spati na prostem. Tudi ko gre za

ustrezno ponudbo namestitve v sili, lahko to postane nedostopno za ljudi v krizi, če tam ostanejo predolgo. Dlje ko ljudje spijo na prostem, težje postane za njih, da se ponovno nastanijo. Zatorej bi morale biti ljudem, ki pridejo z ulice, na voljo dolgotrajne rešitve, prilagojene njihovim potrebam. Za ljudi, ki spijo na prostem in imajo majhne potrebe po podpori, to lahko pomeni neodvisno nastanitev, medtem ko pri tistih, ki imajo večje potrebe po podpori, to lahko pomeni bolj celostni pristop z več pomoči. To področje je bolj podrobno zajeto v Ciljih 2 in 3 »Nihče naj ne živi v zasilni namestitvi dlje, kot je nujno« in »Nihče naj ne živi v začasni namestitvi dlje, kot je potrebno za uspešen premik naprej«.

Usmerjena prevencija

Splošni preventivni ukrepi so tisti, ki zmanjšujejo tveganje za brezdomstvo in spanje na prostem v splošni populaciji ali večjih delih populacije kot npr. skozi celotne programe in ukrepe nastanitvene politike in socialnovarstvenih sistemov. Usmerjena prevencija je osredotočena na ljudi z visokim potencialnim tveganjem, da bodo zašli v spanje na prostem. Ti ljudje so na primer tisti v kriznih situacijah, kot je deložacija ali prekinitev najemniškega razmerja, tisti, ki so odpuščeni iz institucij, in tisti, ki so že izkusili spanje na prostem in potrebujejo podporo, da bi se izognili ponavljanju tega vzorca. Usmerjena prevencija je lahko izjemno učinkovita v zmanjševanju spanja na prostem in je ključni del strateškega pristopa, kako ga odpraviti.

V Angliji je Zakon o brezdomcih (2002) naložil zakonsko obveznost lokalni oblasti, da pripravi strategijo za preprečevanje in odpravljanje brezdomstva na svojem območju. Osrednja vlada je zagotovila precejšnja sredstva za podporo lokalnih preventivnih dejavnosti. Te vključujejo svetovanje o stanovanjskem vprašanju in zagotavljanje depozitnih shem, ki bi gospodinjstvom omogočila plačevanja varščine in druga predplačila. Zajemajo tudi družinsko mediacijo in nudijo podporo žrtvam nasilja v družini, nudijo podporo pri ohranjanju najema ogroženim najemnikom. Velik del te podpore prispeva program »Supporting people«, ki omogoča podporo, povezano z nastanitvijo, več kot milijonu ogroženih ljudi letno, vključno z več deset tisoč ljudmi, ki so v nevarnosti brezdomstva ali ki so že spali na prostem. Te storitve se pogosto izvajajo kot mobilna služba za ljudi, ki živijo v običajnem tipu namestitve. Običajno nudijo pomoč pri uveljavljanju različnih socialnih ugodnosti in podpor: za opremljanje stanovanj, za lažji dostop do zdravstvenih in drugih storitev – hkrati z iskanjem »smiselne dejavnosti« preživljanja dneva.

Drugi del strateškega pristopa v Angliji je pripomoček za preprečevanje v obliki priročnika oz. sistema informacij in smernic, imenovanega »Orodjarna za preprečevalno načrtovanje« (Prevention Mapping Toolkit) oz. PrOMPT. Ta sistem je bil razvit zato, da bi lokalnim službam jasno opredelili življenjske poti v spanje na prostem in da bi bolje načrtovali in pripravili storitve za preprečevanje tega pojava. Orodje za »kartiranje« teh poti vključuje ljudi, ki imajo neposredne izkušnje s spanjem na prostem in ki kot strokovnjaki pomagajo prepoznavati ta pojav, ter točke na tej poti, kjer bi lahko pomagale bolj učinkovite intervencije.

Ključni del mnogih pristopov v boju proti spanju na prostem je zgodnja intervencija, ko se gospodinjstva znajdejo v nevarnosti izselitve. Nizozemska strategija si je za cilj zadala 30-odstotno zmanjšanje stopnje deložacije med letoma 2005 in 2008. V Amsterdamu so uvedli storitev »Zgodnje posredovanje« (Early reach out). Enajst stanovanjskih združb je privolilo v to, da bo obveščalo ponudnike te storitve o možnih deložacijah. Najemodajalci obveščajo ponudnike storitev o gospodinjstvih z dvomesečno zamudo v plačilu najemnine. Kot odgovor sledi obisk, ki

ga na domu izvede socialni delavec v sodelovanju z delavcem iz finančnega področja, zato da se razišče socialna in finančna situacija in da se nudi pomoč, ki vključuje ponudbo za nadziranje dolga in pomoč na področju upravljanja denarja. Ta program za preprečitev deložacije ima 80-odstotno uspešnost. Rezultati spremljanja so pokazali, da so zaradi pomoči zaradi zaostale najemnine prišli k 600 ljudem, 480 ljudem pa je ta intervencija omogočila, da so ostali v svojih domovih in se izognili deložaciji. Terenski program financira lokalna oblast v sodelovanju z združenji za socialna stanovanja.

Cilj 2: »Nihče naj ne živi v zasilni namestitvi dlje, kot je nujno« in

Cilj 3: »Nihče naj ne živi v začasni namestitvi dlje, kot je potrebno za uspešen premik naprej«

Po tipologiji brezdomstva in stanovanjske izključenosti (imenovane ETHOS1, ki jo je razvila evropska organizacija FEANTSA) lahko zasilno namestitev razumemo kot zavetišče za enkratno prenočitev oziroma zelo kratkoročno zavetišče za brezdomne. Pomembno je, da jo ločimo od začasne namestitve, katere namen je brezdomnim omogočiti tolikšno okrevanje, da si lahko poiščejo bolj neodvisne oblike nastanitve. Začasna namestitev je namenjena nudenju kratkoročne do srednjeročne namestitve in omogočanju vmesnih korakov do dolgoročne. Na žalost lahko tako zasilna kot začasna namestitev postaneta trajnejši, kot je predvideno. Posamezniki tako dolgoročno živijo v neprimernih nastanitvah, namesto da bi se pomaknili od brezdomstva proti trajni namestitvi. To povzroča blokade v sistemu, saj ostali posamezniki, ki se soočajo s krizo ali potrebo po prehodni nastanitvi, nimajo dostopa do nje. Poleg tega lahko dolgotrajna uporaba tovrstnih oblik namestitve vodi v institucionalizacijo brezdomnih oseb, kar jim otežuje napredovanje. Ne nazadnje pa vse več podatkov dokazuje, da je dolgotrajno bivanje v zasilnih ter prehodnih namestitvah veliko dražje v primerjavi z možnimi trajnimi nastanitvami.

Omejevanje dolžine bivanja v zasilni namestitvi

Vse več držav se je zavezalo k zmanjševanju dolžine časa bivanja v zasilnih namestitvah ter iskanju dolgoročnih nastanitvenih rešitev za posameznike, ki se soočajo z brezdomstvom. Strategija Irske, na primer, predvideva, da nihče ne bi smel bivati v zasilni namestitvi dlje kot šest mesecev, cilj Danske je omejiti bivanje v zavetiščih na tri do štiri mesece, cilj Norveške pa na tri mesece.

Pristop »Najprej stanovanje!«

Postopno nadomeščanje zavetišč s trajnejšimi oblikami nastanitve, ki omogočajo neodvisno, podprto ali nadzorovano bivanje, je inovativni pristop k ukinjanju dolgotrajne uporabe zavetišč. Temelji na principu »Najprej stanovanje!«. Namesto spremljanja brezdomnih posameznikov skozi faze, ki vodijo vse bliže stalni nastanitvi (npr. od spanja na prostem prek zavetišča, programov prehodne namestitve do stanovanja – to se imenuje stopenjski model), »Najprej stanovanje!« pomeni premik od spanja na prostem ali uporabe zavetišča neposredno k stalni nastanitvi. Pristop temelji na pravicah posameznikov in vidi stabilno, zasebno, spodobno nastanitev kot predpogoj za reševanje ostalih problemov, kot so težave v duševnem zdravju ali zasvojenost.

Takšen pristop na področju brezdomstva uporablja Finska. V okviru Programa za zmanjševanje dolgotrajnega brezdomstva bo v obdobju od 2008. do 2011. dolgotrajno brezdomnim dodeljenih 1250 domov, podprtih nastanitvenih enot in oskrbovanih prostorov v desetih različnih mestih. Na podlagi ugotovitev, da stopenjski modeli reintegracije ter zavetišča ne odgovarjajo potrebam dolgotrajno brezdomnih posameznikov, je Finska začela izvajati programe preoblikovanja zavetišč v dolgoročne podprte nastanitvene enote. Te nudijo obliko namestitve, namenjene dolgotrajno brezdomnim, z vključeno podporo. Uporabniki sklenejo dogovor o začasni uporabi ali oskrbi. Od njih se ne pričakuje, da bodo ostali do vnaprej določenega datuma ali se kasneje preselili v drugo obliko oziroma stopnjo nastanitve; te oblike pomoči nudijo aktivno rehabilitacijsko podporo, vendar sodelovanje v rehabilitacijskih programih ni obvezno. Kljub temu podatki dokazujejo, da je rehabilitacija v podprtih nastanitvah zelo uspešna. Podprte nastanitvene enote morajo imeti na Finskem enega zaposlenega z izobrazbo s področja socialne oskrbe na dva uporabnika. To je veliko višja raven pomoči, kot je dostopna v hostlih za brezdomne. Program za zmanjševanje dolgotrajnega brezdomstva je široko zastavljen partnerski sporazum, ki ga 50-odstotno financira vlada, 50-odstotno pa lokalna občina. Vlada je predvidela 80 milijonov evrov za financiranje gradbenih investicij v okviru programa ter 10,3 milijone evrov za najem osebja. Poleg tega je tamkajšnji Slot Machine Association (Društvo igralnih avtomatov) namenil 18 milijonov evrov za obnovo zavetišč in njihovo preureditev v podprte nastanitvene enote.

Tudi strategija Francije za obdobje 2009–2012 predvideva uporabo principov »Najprej stanovanje!«. Strategija ugotavlja, da obstoječi ukrepi ne dosegajo standardov vedno, ne v smislu fizičnega okolja in niti v smislu socialne podpore, ter da zavetišča niso prilagojena potrebam uporabnikov, katerih primarna potreba je nastanitev. Pomembna elementa strategije sta koordinirano ugotavljanje nastanitvenih in stanovanjskih potreb. Namen pristopa je nastanitev posameznikov v oblike nastanitve, prilagojene njihovim potrebam, vključno z zagotavljanjem ustrezne podpore in skrbi, ki bi jim omogočili neodvisno življenje.

Ustrezna zasilna namestitvev

Kljub temu vedno obstaja potreba po zasilni namestitvi kot obliki začasnega odziva na krizo. Finski primer dokazuje, da opuščanje zavetišč ne pomeni tudi opuščanja zasilnih storitev za nujne primere. Tam razvijajo centre, ki sprejmejo brezdomne ljudi in ocenijo njihove potrebe, preden jih napotijo v podprte, neodvisne ali nadzorovane oblike bivanja. Hietaniemenkatu center v Helsinkih tako nudi štiriindvajseturno brezplačno zasilno namestitvev. Enota vključuje tudi dnevni center, ki nudi obroke in možnosti pranja, zaposluje pa osebje s področja zdravstva in socialne oskrbe. Brezdomni, ki pridejo v center, gredo skozi proces pregleda svojih potreb. Po potrebi se zanje oblikuje individualni načrt storitev, vključno z načrtom stalne nastanitve ter ustrezne oskrbe in podpore. V centru nihče ne ostane dlje časa.

Po francoski strategiji bodo zavetišča preurejena tako, da bodo spoštovala pravico do zasebnosti, zatočišča in varnosti.

Včasih se kot kratkotrajno bivališče za ranljive posameznike uporabljajo zasebni hoteli ali penzioni (tako prevajamo izraz »bed-and-breakfast«, ki se nanaša na skromnejšo penzijsko ponudbo in ki se plača na dan). Kljub temu da ne nudijo nikakršne varnosti najemnega razmerja in so razmeroma drage, so te možnosti namestitve pogoste za premagovanje začasnih kriz.

Sodobni pristopi na področju brezdomstva tovrstne rešitve vse pogosteje prepoznavajo kot neprimerne. Številne strategije so predstavile smernice za doseganje ustreznosti takšnih namestitvev, predvsem z omejevanjem časa uporabe ali definiranjem določenih skupin, za katere tovrstna oblika namestitve ni primerna. V Veliki Britaniji namestitvev v penzionih ni primerna za otroke, nosečnice ali brezdomce s statusom prednostne potrebe (ta izraz se nanaša na ljudi, katerih položaj je treba reševati prednostno, npr. nosečnice, mladoletniki itd). Irska se je zavezala k opustitvi uporabe namestitve v penzionih za družine, razen v njihovih primerih in samo za obdobje, krajše od enega meseca.

Olajševanje napredovanja

Nudjenje podpore posameznikom pri napredovanju je ključni vidik reševanja problema dolgotrajnega ostajanja v začasnih zavetiščih. Službe za nastanitev, ki nudijo oporo pri prehodu od zasilnih zavetišč in programov za podporo najemnikom, ki posameznikom pomagajo ohranjati namestitvev v času, ko se selijo iz zavetišč, imajo lahko velik vpliv na uspeh. Nacionalna strategija Francije predvideva podporo pri doseganju ali ohranjanju stalne nastanitve za vse, ki jo potrebujejo. Uporabnike storitev za brezdomne želi oskrbeti s stalno točko za stike, določa tudi potrebo po izboljšanju socialne podpore za posameznike, ki poskušajo pridobiti nastanitev ali jo obdržati, vključno z uvedbo nacionalnih meril na področju razvoja ciljev in načinov za tovrstno socialno podporo ter razjasnitev vloge lokalnih akterjev.

Nadaljevalne (follow-up) podporne službe imajo odločilno vlogo pri zagotavljanju uspešnega in vzdržnega napredovanja iz prehodnih oblik. Zagotovijo lahko velik izbor storitev, od svetovanja glede nastanitve, podpore pri ohranjanju in razvijanju veščin neodvisnega življenja, nudenja zdravstvenih storitev, reševanja problemov, povezanih z najemom, prilagojenih zaposlitev do podpore pri izobraževanju. Take službe nudijo pomoč pri premagovanju težav s prilagoditvijo, ki se lahko pri posameznikih, ki so izkusili brezdomnost, pojavijo pri napredovanju v samostojnejše oblike življenja. Na Norveškem so, na primer, v občini Bergen oblikovali nadaljevalne službe v vsaki pisarni za socialno varnost. V teh službah dva ali trije uslužbenci dvanajstim do dvajsetim ljudem nudijo individualno, posamezniku prilagojeno pomoč, ki pomaga ohranjati dom in izboljšati kakovost življenja.

Prednostna področja irskega pristopa odpravljanja brezdomstva vključujejo obravnavanje dolgoročnih odvisnosti od zasilnih in prehodnih storitev za brezdomne. Naložbe so tako preusmerili v razvoj primernih oblik nastanitvev ter v podporo ljudem, ki zapuščajo brezdomstvo. »Pot proti domu« (Pathway to home) je model nastanitvene strategije z namenom odpravljanja dolgotrajnega brezdomstva v Dublinu. Podpira ukrepe, oblikovane za večjo učinkovitost storitev in boljši dostop do nastanitve. Vključuje tako olajšan dostop do varne in kakovostne nastanitve kot tudi podporo pri dostopu in ohranjanju trajne nastanitve. Model predvideva začetno ugotovitev potreb brezdomne osebe ter v istem dnevu namestitvev v ustrezno oblikočasne namestitve. Med bivanjem v tej obliki namestitve posamezniku dodelijo ključnega delavca, ki dokonča ugotavljanje njegovih celostnih potreb ter skupaj z lokalnimi oblastmi razišče in oceni možnosti nastanitve. Določijo podporni načrt ter pogoje za vzpostavitev bolj neodvisne nastanitve. Pred določitvijo primerne nastanitve potrdijo in zajamčijo potrebno podporo, tako da je za posameznika premik odčasne namestitve k nastanitvi čim bolj gladek.

Program Hostels Capital Improvement v Angliji dokazuje, da je začasna namestitve uspešen način pomoči za odpravljanje brezdomstva. Hostle določa kot kraje, od koder se posamezniki uspešno in gotovo premaknejo naprej. Devetdeset milijonov funtov vreden program Hostels Capital Improvement vključuje obnovitev in preoblikovanje hostlov v tako imenovane prostore za spremembe. Oblikovan je bil kot odziv na podatke, ki kažejo, da preveč ljudi v hostlih ostane predolgo ter da slabi prostorski pogoji in oskrba v teh oblikah namestitve krepijo krog brezdomstva. Več posameznikov hostle zapusti iz negativnih razlogov (jih izključijo ali pa ga zapustijo zaradi konfliktov) kot pa iz pozitivnih (najdejo zaposlitev ali stalen dom). Namen programa je izboljšanje rezultatov za uporabnike, povečanje števila posameznikov, ki se premaknejo naprej. Program podpira prenovitev hostlov, dnevnih centrov in ostalih projektov, ki nudijo izobraževanje in delovne izkušnje za ljudi, ki se poskušajo rešiti brezdomstva. Prostori za spremembe namesto skupnih spalnic nudijo možnost namestitve v enoposteljnih sobah. Njihov cilj je združevanje različnih storitev, kot so medicinska oskrba, glasba, šport in izobraževanje, da bi prekinili krog izključenosti, ki je povezan z dolgotrajno uporabo hostlov. Poudarek je na zagotavljanju privlačnih storitev, motiviranem osebju ter prijetnih prostorih.

Dodatno sredstvo za pospeševanje napredovanja v Angliji je The Move-on Plans Protocol (MOPP). Razvit je bil kot pomoč lokalnim oblastem in ponudnikom storitev pri večanju števila napredovanj iz hostlov in začasnih namestitev. To dosega s pomočjo analize obsega potreb ter dogovarjanja o lokalnih akcijah prek partnerskega pristopa. Namen je pomagati lokalnim oblastem in ponudnikom storitev pri določanju ovir za uspešno napredovanje. MOPP pokriva lokalna partnerstva, revizijo napredovanja, razvoj akcijskega načrta za napredovanje ter analizo napredka in rezultatov.

Zagotavljanje dolgoročnih nastanitvenih možnosti

Nastanitev je bistvenega pomena za omogočanje uspešnega premika iz prehodnih oblik namestitev. Da se posamezniki lahko premaknejo iz brezdomstva, morajo imeti na voljo primerno nastanitev, kamor se lahko vselijo. Ključna dolgoročna rešitev v primerih brezdomstva v Evropi ostaja dostop do javne ali socialne nastanitve, čeprav so številne države povečale uporabo zasebnega sektorja najemniških stanovanj, ki pomaga zagotavljati nastanitev.

Nekatere evropske države so razvile strategije zmanjševanja brezdomstva, ki temeljijo na politiki nastanitve. Škotska je predstavila zakonodajo, ki javno politiko nastanitve zavezuje k zagotavljanju pravice do stalnega doma za vse nenamerno brezdomne družine do konca leta 2012. Pomembna merila vključujejo zakonsko dolžnost tako lokalne oblasti kot nastanitvenih organizacij, da dajo »razumno prednost« pri dodelitvi nastanitve brezdomnim družinam, ter dolžnost nastanitvenih organizacij, da sprejmejo in nastanijo brezdomne družine, ki so jim jih poslale lokalne oblasti, razen v primeru, da imajo dober razlog za nasprotno.

V Franciji je stanovanjski zakon podprt s sistemom dodeljevanja nastanitve, ki daje prednost ranljivim skupinam, še posebno brezdomnim osebam. Po zakonu lahko ranljive skupine, ki nimajo nastanitve, svoj primer prijavijo komisiji za posredovanje na lokalni ravni. Če komisija na podano zahtevo ne predlaga nastanitve, se lahko primer preusmeri na sodišče. Nova strategija na področju brezdomstva določa cilje za boljše ugotavljanje ponudbe in potreb po nastanitvi in storitvah za brezdomne, vključno z razvojem informacijskih sistemov ter izboljšanjem koordinacije procesov usmerjanja in sprejemanja, ki lajšajo dostop do dolgoročne nastanitve.

Ključna značilnost finske strategije je učinkovitejša uporaba zemlje, ki omogoča najem stanovanj v razvijajočih se predelih po sprejemljivi ceni. Danska nacionalna strategija vključuje zavezo osmih mest, ki se soočajo z najvišjo stopnjo brezdomstva, k zagotavljanju novih nastanitvenih možnosti za brezdomne osebe. V občinah bodo zgradili različne vrste nastanitve, v nekaterih primerih bo ta nastanitev namenjena skupinam s posebnimi potrebami, kot so uporabniki drog ali mladi. Gradijo 373 stanovanj.

Kot ključni način doseganja ciljev na področju preprečevanja brezdomstva, odpravljanja dolgotrajne brezdomnosti in spanja na prostem se pristop Irske osredotoča na skrb za ustrezno običajno nastanitev v zasebnem in socialnem sektorju. Poudarek je na nudenju ustreznih storitev podpore pri nastanitvi, ki posameznikom pomagajo pri uspešnem prehodu iz brezdomstva. Od lokalnih oblasti se zahteva, da izvajajo triletno evalvacije na področju potreb po nastanitvi ter na podlagi tega oblikujejo lokalni akcijski načrt zagotavljanja socialnih/dostopnih stanovanj, in tudi lokalni plan delovanja na področju brezdomstva. Eno izmed osrednjih načel je dajanje prednosti nastanitvi v skupnosti prek skrbi za dolgotrajno nastanitev. Program Support to Live Independently (SLI) je bil predstavljen junija 2009 in je model združevanja podpore običajni nastanitvi in »leteči« namestitveni podpori (ta izraz se nanaša na podporo, ki jo nudijo »leteči«/mobilni strokovnjaki ali timi, ki nudijo podporo kadar koli in za kakršen koli problem). Vključuje uporabo nastanitve, pridobljene prek stanovanjskega sklada (Social Housing Leasing Scheme), ali nastanitve, ki je lokalnim oblastem na voljo v obliki neprodane nepremičnine oziroma nepremičnine, ki ima na trgu trenutnem nizko prodajno vrednost. Poleg tovrstne nastanitve mora biti uporabnikom dostopna tudi možnost podpore z nizko- ali srednjevisoko stopnjo intenzitete na kraju samem, s tem pa nudenje pomoči pri prehodu k samostojnemu življenju. Potrebno podporo in upravljanje nastanitve zagotavljajo lokalne oblasti ali primerna organizacija za nudenje storitev. Najemne pogodbe so enake kot pri socialnih nastanitvah nasploh. Program financirajo iz prihrankov stroškov, namenjenih za zasilne in začasne namestitve.

Na Madžarskem je resnost problema brezdomstva po politični tranziciji vodila v razvoj številnih institucij za brezdomce. Pomanjkanje nastanitve in ostalih možnosti premika naprej je omejilo njihovo delovanje. Leta 2005 so razvili program reintegracije za brezdomne v okviru podprtih nastanitve. Sestavljajo ga tako sredstva za stroške nastanitve kot tudi financiranje stroškov delavcev, ki nudijo podporo pri ponovni nastanitvi. Namen programa je nuditi podporo pri najemu običajnih najemniških nastanitve, penzionov in hostlov za delavce. Ena izmed glavnih prednosti programa je njegova stroškovna učinkovitost: nudenje reintegracije za uporabnike je veliko cenejše kot vzdrževanje zavetišč. Poleg tega je program omogočil nastanitev brezdomcev tudi v predelih, kjer prej ni bilo institucij za njih, kot so npr. manjša mesta, kjer potreba po tovrstnih storitvah ni bila tako velika. Stroški normativne finančne podpore ene postelje v začasnem hostlu za eno leto so v letih 2007 in 2008 znašali 525.000 HUF (2.100 evrov), leta 2009 pa 516.000 HUF (2.060 evrov). Letni stroški podprtih nastanitve znašajo približno 350.000–380.000 HUF (1.400–1.500 evrov). Tako je lahko program podprtih stanovanj v 50–70 odstotkih financiran iz državnih sredstev oziroma proračunske postavke, namenjene začasnim hostlom. V nasprotju s hostli, ki vzdržujejo brezdomni status uporabnikov, program podprtih nastanitve omogoča prenehanje brezdomnosti.

Specifične oblike podprtih nastanitve

V nekaterih primerih so bile razvite specifične oblike podprtih nastanitev za brezdomne. »Neobičajne nastanitve za neobičajne življenjske stile« je pristop, ki se trudi priskrbeti nastanitev po meri dolgotrajno brezdomnih posameznikov z alternativnimi življenjskimi stili (navadno povezanimi z daljšimi obdobji spanja na prostem), nasprotnimi večinski družbi. Pristop izhaja iz Danske in je namenjen posameznikom, ki se niso odzvali na običajne oblike podpore, ki jo nudijo običajne stanovanjske službe (torej tiste, ki niso namenjen posebej brezdomcem). Hiše so majhna, neobičajna bivališča, pogosto s skupnimi dnevnimi prostori. Tovrstne nastanitve so po navadi v območjih z visoko stopnjo tolerance, v prostoru, kjer se prebivalci lahko vedejo drugače (v nasprotju z družbo s številnimi problemi ali ključovalnim vedenjem) in s tem ne tvegajo njihovega nasprotovanja. Bivališča spremlja tudi socialna podpora. Program naj bi bil majhen po obsegu, čeprav se velikosti različnih programov spreminjajo. Vsak vključuje socialnega skrbnika, ki nudi individualno pomoč uporabnikom in pomaga razreševati probleme, ki se pojavijo v skupini. Posamezniki, ki živijo v tovrstnih nastanitvah, imajo običajne najemne pogodbe, ki niso pogojene s participacijo v nobenem izmed reintegracijskih programov ali s prenehanjem navad, kot sta zloraba alkohola in drog.

Brezdomci z visoko ravniyo potreb in kompleksnimi problemi imajo posebno velike težave z napredovanjem iz prehodnih oblik pomoči. Za posameznike, za katere je možnost samostojnega življenja neprimerna, program nudi dostop do specializiranih, dolgoročnih podprtih ali nadzorovanih nastanitev s primerno izobraženim osebjem, tudi kot možno alternativno obliko prehoda iz namestitve v hostlih. Strategije na področju brezdomstva vse bolj prepoznavajo potrebo po trajnejših možnostih nastanitve za posameznike, ki so dolgotrajno odvisni od drog, in za posameznike z resnejšimi problemi v duševnem zdravju. Bistvo nizozemske strategije na področju brezdomstva je odgovarjanje na potrebe dolgotrajno zasvojenih posameznikov ter posameznikov z resnimi težavami v duševnem zdravju. Strategija vključuje zagotavljanje dolgoročne nastanitve za njih. Namen je priskrbeti oskrbo in zdravljenje znotraj objekta nastanitve, pri čemer je poudarek na izboljšanju kakovosti življenja. Program tako lahko vključuje tudi oblikovanje diagnoze in načrta zdravljenja, zdravljenje somatskih, psihiatričnih in psihosocialnih problemov ter problemov z odvisnostjo, učenje socialnih veščin ter možnost raznovrstnih, ciljno zastavljenih dejavnosti.

Cilj 4: »Nihče naj ne zapusti institucionalne obravnave brez možnosti za nastanitve«

Nihče, ki biva v instituciji – naj bo to bolnišnica, socialni zavod, vzgojni zavod ali zapor – ne bi smel biti odpuščen brez potrebne podpore in ustreznih možnosti za nastanitev. Ti posamezniki so pogosto ranljivi in bi morali dobiti pomoč ter bi se tako izognili brezdomstvu.

Veliko ljudi, ki zapusti institucije, se sooči z brezdomstvom. Raziskava na Norveškem leta 2004 je na primer pokazala, da tretjina zapornikov ni imela doma, kamor bi po izpustu lahko šla. Raziskava v Glasgowlu leta 1999 je pokazala, da je bilo 44 odstotkov brezdomcev, ki živijo v hostlih ali spijo na prostem, vsaj enkrat v zaporu. Poleg tega je posameznike, ki so v institucijah, s ciljno usmerjenimi politikami relativno lahko doseči. Uvedba praks, ki jim zagotavlja možnosti nastanitve ter učinkovit prehod na storitve zunaj institucije, predstavlja velik korak v smeri odpravljanja brezdomstva. Poleg tega ima lahko preprečevanje brezdomstva znotraj te skupine

tudi širše koristi za družbo in lahko zmanjša družbeno ceno brezdomstva. Za posameznike s stabilno nastanitvijo je manj verjetno, da bodo ponovno hospitalizirani, saj je lažje priskrbeti podporo za njihove zdravstvene potrebe in nadaljnjo oskrbo. Za nekdanje zapornike je stabilna nastanitev bistveni del rehabilitacije in je ključnega pomena za preprečevanje povratništva.

Prepoznavanje ranljivosti posameznikov, ki zapuščajo institucije

Vse več držav v Evropi prepoznava ranljivost posameznikov, ki zapuščajo institucije, na področju brezdomstva. Številne države so to skupino posameznikov definirale kot posebno prioriteto politik na področju brezdomstva. Norveška si je tako zadala cilj, da nihče ne bi smel biti po odpustitvi iz zapora ali institucije prisiljen bivati v začasnih namestitvah. Nekatere države so uvedle tudi zakonodajo, ki daje prednost tem skupinam. V okviru prizadevanj za doseganje cilja za leto 2012 je Škotska razširila kategorijo prednostnih potreb na področju brezdomstva ter tako vključila številne ranljive skupine, kot so posamezniki, odpuščeni iz bolnišnice, zapora ali oboroženih sil, posamezniki med 16. in 17. letom starosti ter posamezniki med 18. in 20. letom starosti, za katere so po končanem šolanju skrbele socialne službe. Podobno razširitev kategorije prednostnih potreb so uvedli tudi v Angliji in Walesu.

Strategija Danske na področju brezdomstva določa, da mora biti pred izpustitvijo iz zapora ali odpustitvijo iz programa zdravljenja oziroma bolnišnice rešeno vprašanje posameznikove namestitve. Sedem občin, kjer je problem brezdomstva največji, si prizadeva doseči cilj, da bi imeli posamezniki ob odpustitvi zagotovljeno nastanitev. Vse občine si v okviru strategije za obdobje 2009–2012 prizadevajo zmanjšati število občanov, ki en mesec pred odpustitvijo iz institucije nimajo zagotovljene nastanitve, do 65 odstotkov, tj. s 122 na 43.

Okrepljene svetovalne službe

Svetovanje glede nastanitve in brezdomstva med bivanjem v instituciji oziroma pred odpustitvijo lahko prepreči brezdomstvo. Iz politik na področju brezdomstva številnih držav je razvidno, da se države tega vse bolj zavedajo. Trenutna škotska strategija na primer določa, da morajo tisti, ki so odgovorni za zapornike, zavodsko vzgojo otrok in mladostnikov, dolgotrajno hospitalizirane in oborožene sile, razviti visokokakovostne svetovalne službe na področju nastanitve in brezdomstva. Škotska vlada je izvedla tudi celovito oceno različnih modelov svetovanja na področju nastanitve v zaporih.

Svetovanje, zagotovljeno pred odpustom iz institucije, se lahko osredotoči na zagotavljanje stabilne nastanitve po odpustu. Nizozemska strategija na področju brezdomstva predlaga vrsto posebnih ukrepov, vezanih na podporo ob odpustu iz pripora. Priporniki začnejo sodelovati s socialnim delavcem osem tednov pred datumom odpusta oziroma ob začetku pripora, če je obdobje pridržanja krajše od šestih mesecev. Naloge socialnega delavca so triažiranje, krizna intervencija, materialna podpora ter psihosocialna pomoč na štirih glavnih področjih: osebni dokumenti, prihodek, nastanitev in oskrba. Socialni delavec za zagotavljanje gladkega prehoda k oskrbi po odpustitvi sodeluje z občino, kjer bo posameznik potem bival.

Dnevni centri ali ostali zunanji svetovalni centri lahko predstavljajo podporo svetovalnim sistemom znotraj institucij, zlasti kadar so storitve namenjene predvsem potrebam posameznikov, ki zapuščajo institucije.

Ocena potreb

Ocena posameznikovega položaja ob sprejemu v institucijo lahko pomaga pri razreševanju problemov, povezanih s pridobitvijo ali obdržanjem stanovanja, s pridobitvijo socialne pomoči. Od aprila 2005 morajo vsi lokalni zapori v Angliji opraviti oceno nastanitvenih potreb za vsakega novega zapornika, vključno s tistimi, ki prestajajo kratke kazni. Ta ocena naj bi identificirala vse, ki potrebujejo pomoč pri prekinitvi, vzdrževanju ali spremembi najemnega razmerja in s tem povezane socialne podpore, ter tiste, ki potrebujejo pomoč pri iskanju nastanitve po odpustu.

Trajna podpora in nadaljevalno spremljanje

Trajna podpora in nadaljevalno spremljanje posameznikov lahko pomembno vplivata na verjetnost brezdomstva po odpustu. Škotska strategija predvideva, da je treba zakonsko obveznost zagotavljanja poodpustne skrbi (spremljanja) razširiti na vse mladostnike med 12. letom in starostjo ob koncu šolanja, ki so v zavodih ali drugih oblikah zunajdružinske vzgoje preživeli šest mesecev ali več.

Pristop ključnih delavcev, ki delajo s primeri (case-management), je lahko zelo učinkovit na področju zagotavljanja nadaljevalne skrbi. Na Švedskem so v okviru strategije na področju brezdomstva osnovali pristop ključnih delavcev, da bi tako posameznikom, potrebnim psihiatrične pomoči, zagotovili podporo ter koordinirali delovanje na področju posameznih primerov. Naloga ključnih delavcev je tudi poskrbeti, da posamezniki, ki potrebujejo obsežno psihiatrično pomoč, dobijo oskrbo in podporo, ki ju potrebujejo, ter zagotoviti, da so ta delovanja usklajena med seboj.

Namen programa Supporting People v Angliji je tako preprečevanje težav, ki lahko vodijo v hospitalizacijo, institucionalno oskrbo ali brezdomstvo, kot tudi omogočanje gladkega prehoda k samostojnemu življenju tistim posameznikom, ki bivajo v institucijah.

Protokoli odpusta iz institucij

Vzpostavitev učinkovitih protokolov in postopkov sprejema in odpusta je ključnega pomena za zmanjševanje brezdomstva med posamezniki, ki zapuščajo institucije. Formalizacija in izvedba takšnih protokolov ima lahko velik vpliv na število ljudi, ki po odpustu iz institucije nimajo kam.

Protokoli, ki zagotavljajo varen, pravočasen odpust z ustreznim nadaljevalnim spremljanjem, lahko zmanjšajo število posameznikov, ki bolnišnico zapustijo predčasno, skrajšajo dolžino bivanja v bolnišnici ter število ponovnih sprejemov. Protokoli bolnišnicam omogočajo ugotoviti stanovanjski status bolnikov že ob sprejemu, lajšajo izmenjavo informacij, zagotavljajo, da posameznik ne izgubi obstoječe nastanitve, ter bolnišnicam omogočajo partnersko sodelovanje s ključnimi zunanji organizacijami za zagotavljanje nastanitve. V Angliji so oddelek za skupnosti in lokalno samoupravo, ministrstvo za zdravje, Homeless link (ena izmed vodilnih dobrodelnih organizacij s področja brezdomstva) ter londonska mreža za medicinske sestre in babice razvili vrsto smernic glede protokola za sprejem v bolnišnico in odpust iz nje. Namen smernic je spodbuditi bolnišnice, Primary Care Trusts (PTCs), lokalne oblasti in prostovoljni sektor k partnerskemu sodelovanju. Oblikovane so bile tudi z namenom razvijanja učinkovitih

protokolov sprejema in odpusta za ljudi, ki ne živijo v urejenih nastanitvah, z namenom, da nihče ne bi bil odpuščen na cesto oziroma v začasno namestitvev. Newcastle Upon Tyne je razvil protokol odpusta kot odgovor na dejstvo, da so brezdomni posamezniki (približno 50 na leto) ob odpustu iz bolnišnice kot naslov poodpustnega bivanja navedli naslov centra za svetovanje glede nastanitve Housing Advice Centre (HAC) ter tja prihajali brez predhodnega najave. Protokol je bil uveljavljen v okviru širših preventivnih ukrepov. Začetna faza oblikovanja protokola je bila organizacija delavnice za vse delavce iz mesta, ki se pri svojem delu srečujejo s hospitaliziranimi brezdomnimi posamezniki. Na podlagi te delavnice se je oblikovala medsektorska delovna skupina za razvoj protokola, ki se je uveljavil v urgentnih medicinskih službah in službah, ki delujejo na področju duševnega zdravja. Čeprav protokol ni zapolnil vseh vrzeli v sistemu, je omogočil boljše sodelovanje ter razvil splošnoveljaven postopek.

Partnersko delo

Partnerski odnosi in večdimenzionalni pristopi so osrednjega pomena za zagotavljanje kontinuirane oskrbe v prehodu med institucijami ter službami za nastanitve in brezdomne. To je bistveni element vseh strateških pristopov. Kot del zakonodaje s področja brezdomstva morajo škotske zdravstvene oblasti oblikovati načrt ukrepov na področju zdravstva in brezdomstva, ki vključuje načrt zagotavljanja, da posamezniki po odpustu iz bolnišnice niso prepuščeni brezdomstvu. Na Norveškem so združenja za lokalne in regionalne oblasti ter ustrezna ministrstva sprejeli nacionalni sporazum, katerega namen je preprečevanje in zmanjševanje brezdomstva med nekdanjimi zaporniki. Partnerstva so se oblikovala tudi na lokalni ravni, in sicer med občinami in zaporji. V ta namen so bili oblikovani modeli partnerskih pogodb, od leta 2006 naj bi te sporazume uresničevale vse občine. Na Norveškem naj bi tako vsi zaporniki imeli dom, kamor lahko gredo po izpustitvi. Lokalne oblasti spremljajo poti posameznikov, ki zapuščajo zapor, in poročajo o obsegu bivanja v začasnih namestitvah.

Ciljno usmerjene nastanitve

Ukrepi ciljno usmerjenih nastanitev, namenjenih posameznikom, ki zapuščajo institucije brez zagotovljene nastanitve, so bili v nekaterih kontekstih uspešni. Tovrstni projekti so se razvili kot odgovor na dolge čakalne vrste za socialna stanovanja, s katerimi so se pogosto soočali nedavno izpuščeni zaporniki na Norveškem. Lokalne oblasti v Mehlandu so oblikovale celostni projekt, pri katerem so nekdanji zaporniki gradili nove domove ter tako razvijali tako veščine kot tudi nastanitve. Med izvajanjem projekta je kriminal, povezan z drogami, na lokalni ravni upadel za 75 odstotkov.

Specifične začasne nastanitve in sistemi odpuščanja po fazah so lahko uspešen korak med institucijami in stalno nastanitvijo. Na Švedskem od leta 2007 zapori in službe za pogojni odpust vodijo tako imenovane hiše na pol poti, namenjene posameznikom, ki zapuščajo zapor. Prilagojene so nudenju posebne podpore in nadzora ob odpustitvi. Med bivanjem se morajo stanovalci posvetiti delu oziroma kakšni drugi pomembni aktivnosti ter gradnji svojih življenj in socialnih mrež zunaj zapora. Namen je lažšanje sodelovanja s pomembnimi oblastmi pred izpustom. Občina Oslo je razvila tudi projekt, imenovan Fredensborgveien Residence Temporary Accommodation, ki je namenjen predvsem zapornikom, ki med bivanjem v zaporu niso zelo motivirani za sodelovanje v programih ali delanje načrtov za obdobje po izpustitvi.

Cilj 5: »Nobena mlada oseba ne bi smela postati brezdonna zaradi prehoda v samostojno življenje«

Prehod k samostojnemu življenju je čas, ko so ljudje bolj ogroženi, da postanejo brezdonna. Nobena mlada oseba ne bi smela postati brezdonna zaradi pomanjkanja prve možnosti za samostojno nastanitev, pomanjkanja storitev ali upravičenosti do ugodnosti med prehodom v neodvisno življenje. Lahko bi storili več za pomoč mladim ljudem, da neodvisno zaživijo in imajo dostop do primernih stanovanjskih možnosti. Obstajajo različni primeri, ki kažejo, kako to dosežati.

Prepoznavanje ranljivosti mladih ljudi

Veliko nacionalnih strateških pristopov o brezdonnosti opozarja na specifično ranljivost mladih ljudi, ki so brezdonna ali v nevarnosti, da to postanejo. Na tem področju so že bili razviti modeli intervencij. Kot že omenjeno, so v zakonodaji o brezdonnosti v Veliki Britaniji brezdonna ljudje v starosti 16–17 let obravnavani kot osebe s prioritarnimi potrebami, posebna prioriteta pa se dodeljuje mladim, ki zapuščajo zavodsko vzgojo.

Irska je razvila posebno strategijo za mladinsko brezdonnost, katere cilj je »zmanjšanje in po možnosti odprava brezdonnosti mladih preko izvajanja preventivnih strategij in, drugič, tam, kjer otrok postane brezdonna, zagotoviti, da prejme široko paleto storitev, katerih cilj je ponovna vključitev otroka v njegovo/njeno skupnost, kakor hitro je mogoče«. Strategijo podpira Zakon o varstvu otrok iz leta 1991 (Child Care Act), ki vsakemu zdravstvenemu odboru pripisuje zakonsko obveznost, da spodbuja dobrobit otrok, ki ne dobivajo ustrezne skrbi in pozornosti. Kot del tega naj bi vsak zdravstveni odbor pripravil dvoletni strateški načrt za brezdonnost mladih po posvetu z vladnimi in nevladnimi partnerji. Na področju preventive, odzivnih storitev in načrtovanja ter administracijske podpore je zakon določil dvanajst ciljev.

Anglija je razvila Nacionalno shemo za mlade brezdonna, da bi pomagala lokalnim oblastem zagotoviti, da se izvajajo prave storitve, ki bodo preprečile in odpravile brezdonnost med mladimi, starimi 16 let in več. Ta shema vključuje strokovno znanje za lokalne oblasti in njihove partnerje na temo preprečevanja in obravnavanja brezdonnosti mladih. Anglija je prav tako razvila Akcijski načrt za mlade begavce, da bi prepoznala in se odzvala na potrebe otrok in mladih do starosti 18 let, ki so zbežali od doma ali iz zavoda ali ki mislijo, da so morali oditi. Osredotoča se tako na preventivo kot tudi na zagotavljanje ustreznih storitev mladim ljudem, ki so zbežali.

Danski pristop v okviru nacionalne strategije ugotavlja, da mladi ljudje, ki so nastanjeni v zavodih ali zavetiščih, tvegajo, da postanejo ujeti v dolgotrajen proces marginalizacije. Zato je eden od glavnih ciljev strategije izognitev tej situaciji tako, da se mladim zagotovijo druge možnosti, ki olajšajo dostop do doma, izobraževanja in dela. Šest občin, ki se v okviru te strategije osredotoča na brezdonnost mladih, stremi k 75-odstotnemu zmanjšanju števila mladih, ki so nastanjeni v zavodih ali zavetiščih med letoma 2009 in 2012.

Zgodnja intervencija

Kot na splošno velja pri brezdomstvu, se je zgodnja intervencija ob določenih sprožilnih trenutkih izkazala kot učinkovito sredstvo za preprečitev brezdomstva mladih.

Usmerjeno informiranje in izobraževanje o domu in nastanitvi je lahko koristno za preprečevanje brezdomstva med mladimi ljudmi. Škotska je v šolah uvedla izobraževanje o domu in nastanitvi, prav tako so lahko zelo dragocene splošoinformativne kampanje, usmerjene v informiranje glede nastanitve. Spletna stran leavinghome.info je primer takšnega usmerjenega informacijskega projekta. Mladim zagotavlja dostopno svetovanje o njihovih možnostih in pravicah, če zapustijo dom, vključno s tem, kaj storiti v nujnih primerih.

Brezdomstvo mladih je pogosto povezano z razpadom družine. Zgodnje intervencijske strategije lahko uredijo nesoglasja, preden pride do krizne situacije. V Veliki Britaniji vedno več lokalnih organov uporablja storitev posredovanja (mediacije) kot strategijo za preprečevanje brezdomstva; to običajno omogočijo nevladne storitvene organizacije. Gre za srečanje z mlado osebo in družinskimi člani, pri čemer se storitev posredovanja ukvarja z nesoglasji v družini in iskanjem poti naprej. Kjer je mogoče, varno in primerno, lahko mediacija olajša bivanje mlade osebe v družinskem okolju. Mediacija je lahko koristna tudi potem, ko je mlada oseba že odšla od doma. Z zagotavljanjem, da se podpora družine nadaljuje, lahko pomaga mladi osebi pri ohranjanju najemnega razmerja. Irska strategije za brezdomstvo mladih prav tako organizira družinsko podporo in druge preventivne storitve na podlagi sodelovanja med različnimi organizacijami. To se še posebno nanaša na ponudbo kriznih intervencij zunaj delovnega časa in, kjer je to potrebno, multidisciplinarne skupine, ki obravnavajo ogrožene mlade ljudi.

Mladi, ki zapuščajo zavode, so še posebno ogroženi, da postanejo brezdomni. Pomembna intervencija je zatorej obravnavanje po odpustitvi. Irska strategija za brezdomstvu mladih zagotavlja posebne smernice za lokalne zdravstvene odbore in njihove partnerje za oblikovanje celovite strategije za učinkovito oskrbo po odpustu kot del dvoletnega načrta obravnave brezdomstva mladih. Protokol za oskrbo po odpustitvi predvideva, da bo imenovana oseba, ki bo izvajala podporo v času po odpustu, za vsakega mladega človeka, ki zapušča zavod.

Pomagati mladim, da pridejo do ustrezne nastanitve

Mladim ljudem je lahko še posebno težko, ko iščejo ustrezno nastanitev. Ovire se lahko pojavijo pri dostopanju do stanovanjskih ugodnosti/pomoči, dokazovanju upravičenost do socialne namestitve in zaradi starostnih zahtev v najemni pogodbi.

Program za brezdomstvo finske vlade 2008–2011 vključuje Nacionalno podprt stanovanjski projekt mladih, katerega cilj je zgraditi 600 najemniških stanovanj in pomagati 500 mladim, da najdejo svojo pot samostojnega življenja skozi delo in smiselne dejavnosti, povezane z nastanitvijo.

Program poudarja, da so mladi pod 25 leti trenutno največja potencialna skupina dolgoročno brezdomnih ljudi. Statistični podatki kažejo, da je bilo v mestnem območju Helsinki v letu 2009 662 mladih brezdomcev. S sodelovanjem med različnimi organizacijami naj bi se povečalo število projektov, ki bodo namenjeni subvencioniranemu stanovanju za mlade v Helsinkih. Za izvajanje projektov so razvili nove vrste modelov sodelovanja.

Depozitne sheme lahko pomagajo mladim, da pridejo do najema stanovanja, tako da jim garantirajo najemniški polog (varščino). Takšne sheme delujejo na Škotskem. Njihov cilj je zmanjšati število neupravičeno zadržanih varščin, pospešiti njihovo vračanje, zagotoviti, da bodo sredstva za polog na koncu najema na razpolago; in če pride do spora, zagotoviti, da se znesek vračila določi na pošten način.

Opremljanje novega stanovanja lahko predstavlja posebno težavo mladim, ki prvič vstopajo v stanovanje. Na Škotskem je vlada izvajala petletni program z uvedbo 1000 opremljenih najemniških stanovanj na leto. Prav tako imajo program ponudbe rabljenega pohištva, da je to na razpolago najemnikom, vključno mladim, ki potrebujejo pomoč pri opremljanju doma. Škotska je razvila mrežo »pohištvenih pobud«. Svet škotske regije Fife izvaja program »pohištvenega bona« za vse nove najemnike, ki ga krijejo iz tamkajšnjega proračuna za brezdomstvo. Trenutno to storitev izvaja lokalni pohištveni projekt, imenovan Pohištvo Plus. Osebe sveta Fife oceni potrebe svojih novih najemnikov, in če ti potrebujejo pohištvo, jim dodelijo bon do zneska 225 funtov, ki ga lahko porabijo v projektu Pohištvo Plus.

Tudi če lahko pridobijo stanovanje, mladi niso vedno v dobrem položaju in pripravljeni za neodvisno življenje. V takšnih primerih je lahko učinkovita možnost usmerjena nastanitev, prilagojena njihovim specifičnim potrebam. V Angliji je vlada začela razvojni načrt podpiranja prenočišč, ki zagotavljajo nastanitev, svetovanje in storitve mediacije za mlade, ki ne morejo več ostati v družinskem okolju. Storitve podprtih prenočišč zagotavljajo mladi osebi sobo v zasebnem domu, kjer so člani gospodinjstva, a se od njih ne pričakuje, da postanejo člani družine. Lastnik ali gostitelj zagotovi varno in podporno okolje ter deluje v sodelovanju s strokovno službo za pomoč in podporo mladi osebi pri pridobivanju veščin za samostojno odraslo življenje.

Podpiranje mladih ljudi, da obdržijo najemno razmerje

Zdi se, da je individualna podpora, naj se ta izvaja znotraj podprte nastanitve ali pa v okviru »letečih« podpornih timov, pomembna strategija pri pomoči ljudem, da obdržijo svoje nastanitve v najemu. Precejšen vpliv imajo nadaljevalno spremljanje, podpora in svetovalne storitve, prilagojene posameznim potrebam mladih.

Za nekatere mlade je potrebna intenzivna podpora pri ohranjanju nastanitve. V Tampereju na Finskem projekt Titu nudi zelo intenzivno podporo v okviru podprtih stanovanj za mlade odrasle brezdomce. Projekt obsega 7 stanovanj v enem bloku z dodatnim stanovanjem, ki se uporablja za srečanja in skupinsko delo. Mladi brezdomci, ki so del projekta, imajo dostop do zaposlenih v projektu vsak dan od 08:00 do 20:00, od ponedeljka do sobote. Prav tako imajo organizirano dežurno službo ob nedeljah. Stanovalci se seznanijo z zdravim prehranjevanjem, gospodinjskim delom, iskanjem zaposlitve in upravljanjem financ. Po 6–12 mesecih se mladi ljudje lahko preselijo v novo stanovanje z namenom, da zaživijo popolnoma samostojno življenje. Projekt Vamos v Helsinkih uporablja model sodelovanja, da bi si mladi zagotovili in ohranili najemniška stanovanja. Do mladih pridejo s terenskim delom, potem pa jim pomagajo, da si najdejo primerno najemniško stanovanje. Na voljo je stanovanjsko svetovanje, delavec Vamosa pa je dosegljiv za redna (tudi dnevna) srečanja z mlado osebo. Prav tako sta v okviru projekta, ki temelji na dnevnem centru, za medicinski nasvet mladim dosegljiva dva delavca lokalne zdravstvene službe. Projekt je bil uspešen v preprečevanju izselitve in ustalitvi mladih ljudi. Od 198 mladih, ki so bili

eno leto vključeni v projekt, jih je 10 našlo službo, rehabilitacijsko dejavnost ali pa so se udeležili kakšnega usposabljanja.

Možnosti dostopa do izobraževanja in zaposlovanja so posebnega pomena za mlade, obstaja vrsta primerov inovativnih pristopov na tem področju. Občina Meland na Norveškem je razvila projekt lastne gradnje za tiste, ki imajo težave z zlorabo nedovoljenih substanc in težave pri iskanju nastanitve. Mladi sodelujejo v celotnem procesu gradnje, od načrtovanja in predložitve vlog do izgradnje. Udeleženci pridobijo mojstrske spretnosti za gradnjo in dobijo podporo pri njihovem prvem postavljanju doma.

Na Nizozemskem je projekt »Vzletite mladi« še en primer celovite podpore, ki pomaga mladim dokončen prehod iz brezdomstva. Ta pobuda se je začela z Nacionalno zvezo zavetišč (Federatie Opvang), Nacionalnim združenjem socialnih stanovanj in Mladinsko fundacijo za brezdomce (SZN). Pobudo podpira Ministrstvo za zdravje, socialo in šport. Ideja je, da stanovanjske družbe začnejo manjše projekte stanovanjskih namestitev za brezdomno mladino v kombinaciji s programom poklicnega usposabljanja. Usposabljanje lahko poteka znotraj stanovanjske družbe ali pri enem od ponudnikov storitev. Zavetišča so del tega projekta in nudijo mentorstvo, podporo in svetovanje mladim, ki sodelujejo. Cilj je, da se mlade pripravi za samostojno življenje in da pridobijo usposobljenost in delovno mesto v dveh letih.

Mesto Rotterdam je v okviru nacionalne strategije za brezdomstvo razvilo posebno strategijo proti brezdomstvu mladih. Začeli so raziskavo o številu in značilnostih mladih brezdomcev v mestu, prav tako pa tudi raziskavo o skupinah, ki so v nevarnosti, da postanejo brezdomne. Ustvarili so osrednjo sprejemno pisarno za mlade, ki jim primanjkuje usposobljenosti, dohodkov ali nastanitve in ki potrebujejo podporo in nasvet o stanovanjskih možnostih, prihodku, dolgovi, izobraževanju in poklicnem usposabljanju. Kot del njihove strategije za brezdomstvo mladih se je mesto v letu 2008 odločilo in ustvarilo 50 mest v podprtih stanovanjskih projektih za mlade brezdomce s hudimi težavami, kot so odvisnost, psihiatrični problemi in učne težave. Dodatno so ustvarili še 125 mest za mlade brezdomce z manjšimi potrebami po podpori. Leta 2009 se je mesto obvezalo, da bo ustvarilo 300 mest v tipu nastanitve, imenovanem »Sobe s potencialom« (Kamers Met Kansen). To so preventivni projekti za mlade, ki jim grozi brezdomstvo, za mlade šolske osipnike in socialno ogrožene skupine mladih. Ti stanovanjski projekti pogosto razvijajo pristop študentskega naselja (kampus). Mladi imajo svojo lastno sobo in si delijo ostale prostore. Od njih se zahteva, da hodijo v šolo ali sodelujejo v programu usposabljanja za službo, osebje projekta pa jim nudi individualno svetovanje. Na nacionalni ravni so že uresničili 27 takih projektov, 15 pa se jih še razvija.

Izkušnje pri razvijanju nacionalnih strategij na področju brezdomstva: pričevanja udeleženih oseb

Vloga projektne skupine, ki deluje na področju brezdomstva, pri nastajanju škotske zakonodaje o brezdomstvu

Robert Aldridge, član projektne skupine, Škotska

Škotska je sprejela ambiciozno strategijo za boj proti brezdomstvu, ki bo do konca leta 2012 vsaki osebi, ki je nenamerno brezdomna, zagotovila pravico do stalne namestitve. Lokalna oblast ima pravno dolžnost, da zagotovi nastanitev za brezdomce. Strategija je bila razvita kot odgovor na priporočila projektne skupine, ki deluje na področju brezdomstva, ki je bila ustanovljena leta 1999, ko je bil ustanovljen škotski parlament. Tej projektni skupini, v katero je bilo vključenih več agencij, je predsedoval pristojni minister. Naloga projektne skupine pa je bila, da »oceni vzroke in naravo brezdomstva na Škotskem, da preuči trenutno prakso pri obravnavanju primerov brezdomstva, da pripravi priporočila, kako bi brezdomstvo na Škotskem najbolje preprečili, ter kako ga učinkovito obravnavati tam, kjer se pojavlja.«

Projektna skupina je bila široko zasnovano partnerstvo, kar je bilo ključnega pomena za njen uspeh. Vključevala je širok spekter deležnikov: ministra, vodja sektorja za stanovanja, ki deluje v okviru ministrstva, predstavnika Nacionalne stanovanjske agencije, direktorja stanovanjskega sklada, ki deluje v okviru lokalne oblasti, izvoljenega svetnika lokalne oblasti, predstavnika Federacije stanovanjskih združenj, tri predstavnike nevladnih organizacij, ki delujejo na področju brezdomstva, predstavnika uličnega časopisa, akademskega raziskovalca, predstavnika socialne službe in predstavnika zdravstvenega sektorja.

Projektna skupina se je lotila dela v dveh fazah in pri vsaki fazi so priporočila uskladili z zakonodajo. V prvi fazi so uvedli hitre izboljšave na dveh glavnih področjih:

- dodelitev zakonske obveznosti lokalnim oblastem za pripravo strategije na področju brezdomstva,
- dodelitev osnovnega niza pravic vsem brezdomnim vlagateljem prošnje za nastanitev (pravico do začasne namestitve za »razumno obdobje«).

Druga faza je bila bolj radikalna in se je osredotočila na spreminjanje kulture pri reševanju brezdomstva. V tej fazi je skupina pripravila priporočila glede celostnega pristopa k brezdomstvu in zagotavljanja individualno prilagojenih rešitev. Podpore so ji nudile akademske raziskave (naročenih je bilo 13 raziskav), ki so bile utemeljene na dveh temah: razumevanje brezdomstva in kaj deluje. V začetni raziskavi so avtorji združili znanje iz obstoječih raziskav, da bi zagotovili, da se naročena raziskava osredotoči na nova področja. Podana so bila priporočila glede dodatkov za preživljanje, zaposljivosti in dostopa do podpore ter povišanja, glede razvijanja socialnih omrežij in posebnih priporočil glede zdravstva in uporabe snovi kot tudi nastanitve.

Poleg zakonodaje na področju brezdomstva – pravica do stalne namestitve za vse nenamerno brezdomne ljudi – so morali zdravstveni organi pripraviti akcijske načrte na področju zdravstva in brezdomstva in Ministru za zdravje poročati o napredku.

Ključnega pomena je bilo, da so vsi deležniki nudili podporo za pristop k brezdomstvu. Dana je bila tudi politična podpora, ki se je nadaljevala. Tudi ob menjavi vlade, do katere je prišlo po ustanovitvi projektne skupine, je brezdomstvo ostalo ena izmed 45 ključnih državnih prednostnih nalog.

Odločilno je bilo, da je bilo obdobje desetih let realistično zastavljeno. V tem obdobju naj bi dosegli novi zakonodajni okvir, kar je vključevalo redna poročanja parlamentu o napredku in delovanje medresorne skupine za spremljanje problematike brezdomstva. Da bi ocenila napredek pri doseganju cilja je skupina lokalnim organom zastavila začasni cilj: da bi do leta 2012 vsa nenamerno brezdomna gospodinjstva lahko dostopala do stalnih namestitev. Leta 2009 je 14 od 32 organov lokalnih oblasti ta cilj bodisi že doseglo ali pa ga preseglo. Projektna skupina, ki je imela ustrezna sredstva in podporo, ki je bila ambiciozna in utemeljena na širšem partnerstvu, je pripomogla k temu, da zakonodaja temelji na soglasno sprejetih ter ustreznih priporočilih.

Finski program za zmanjševanje dolgoročnega brezdomstva: skupina »modrecev«

Peter Fredriksson, Ministrstvo za okolje, Finska

Februarja leta 2008 je finska vlada odobrila program za zmanjševanje dolgoročnega brezdomstva, katerega glavni cilj je bil prepolovitev dolgoročnega brezdomstva v obdobju od leta 2008 do leta 2011.

Program temelji na poročilu posebne delovne skupine, ki vključuje ključne akterje iz tega področja. Delovno skupino je ustanovilo Ministrstvo za okolje, da bi pripravila zasnovo programa aktivnosti. Ta delovna skupina se je seznanila s poročilom skupine »modrecev«, ki jo je imenovalo ministrstvo. Ustanovitev te skupine je bilo inovativno orodje politike, njihovo poročilo pa je vsebovalo bistvene elemente nove strategije. Cilj skupine je bilo obravnavanje dejstva, da medtem, ko se je v zadnjih dvajsetih letih brezdomstvo na Finskem drastično zmanjšalo, dolgoročno brezdomstvo ni upadlo. Bilo je očitno, da strategije, ki so bile uspešne pri zmanjševanju brezdomstva, niso obravnavale dolgoročnega brezdomstva in da morajo novi pristopi obravnavati to težavo. Skupina »modrecev« je bila sestavljena iz štirih strokovnjakov, katerih strokovne izkušnje so pomembne za brezdomstvo – vodja uprave socialnih služb v Helsinkih, nadškof Helsinkov, nekdanji politik, ki je dobro znan družbeni aktivist in direktor Fundacije Y, ki je pomemben ponudnik stanovanj za brezdomce na Finskem.

Program predstavlja pomemben premik pri pristopu Finske k dolgoročnemu brezdomstvu, tako da se sklicuje na načela »Najprej stanovanja!«. Poročilo »modrecev« je bilo tisto, ki je najprej priporočilo uporabo načela »Najprej stanovanje!« kot nove rešitve za dolgoročno brezdomstvo. Na Finskem so ljudje razvrščeni v kategorijo dolgoročnih brezdomcev, če njihovo brezdomstvo traja najmanj eno leto, ali če so v preteklih treh letih bili večkrat brezdomni. Takšne osebe običajno trpijo zaradi resnih socialnih in zdravstvenih težav, še posebej zaradi tistih, ki so povezane z zlorabo snovi in duševnim zdravjem. Takšne osebe najverjetneje potrebujejo različne storitve in podporo, če naj bi bila njihova nastanitev uspešna. Pred tem programom je prevladujoč pristop k dolgoročnemu brezdomstvu temeljil na »modelu stopnic«, ko so brezdomci prešli več stopenj, da so dosegli stalno nastanitev. Po tem pristopu mora biti brezdomec »pripravljen na nastanitev« tako, da pred vselitvijo v stalno prebivališče rešuje socialne, zdravstvene in druge

težave. Nasprotno pa ukrepi, ki temeljijo na načelu »Najprej stanovanje!«, obravnavajo ustrezno nastanitev kot izhodiščno točko in predpogoj za reševanje drugih socialnih in zdravstvenih težav.

Skupina »modrecev« je tudi predlagala inovativen in znaten program financiranja, pri čemer so javna sredstva za osebje združili s financiranjem za izgradnjo objektov za namestitve. V okviru tega programa sta si država in lokalni organi oblasti delili finančno odgovornost, pri čemer je vsaka običajno prispevala 50 odstotkov. Država je rezervirala 80 milijonov evrov za financiranje izgradnje objektov v okviru programa in 10,3 milijonov evrov za najem podpornega osebja. Poleg tega je finsko društvo *Finnish Slot Machine Association* prispevalo 18 milijonov evrov finančne pomoči za obnovo zavetišč in njihovo preoblikovanje v podprte nastanitvene enote. Program financiranja je dvignil pričakovanja med mesti in ustvaril zagon za novo strategijo. Ko je bil program izveden, so državni organi in deset največjih mest, v katerih je prisoten problem brezdomstva, to storili s pomočjo pisma o nameri. Nove možnosti financiranja so omogočile, da so bila mesta udeležena v projektu in pri njem v celoti sodelovala že od vsega začetka. Mesta so sedaj zelo ambiciozna in si želijo ohraniti rezultate, ki so jih do sedaj dosegla.

V primeru finskega programa za zmanjšanje dolgoročnega brezdomstva je skupina »modrecev« delovala kot katalizator in privedla do novega ambicioznega pristopa. Drugi pomembni dejavnik je bila močna politična zaveza, ki je bila podprta s finančnimi sredstvi. Postopek spremljanja in ovrednotenja kaže, da strategija deluje in Ministrstvo je prepričano, da bodo cilji izpolnjeni.

Nastanek portugalske nacionalne strategije: Možnosti v okviru procesa socialnega vključevanja v Evropski uniji

Teresa Caeiro, ki je odgovorna za brezdomstvo na Ministrstvu za delo in socialne zadeve

Do zgodnjih 90. let ni bilo na Portugalskem nobenih posebnih ukrepov ali politik, ki bi obravnavale revščino. Čeprav so bile v zadnjem desetletju sprejete obsežne reforme na področju socialnega varstva, zdravja in izobraževanja, je bilo izkazanega malo zanimanja za oblikovanje politik na področju brezdomstva, dokler ni Evropska komisija pozvala države članice, naj brezdomstvo opredelijo kot prednostno nalogo in v nacionalne akcijske načrte (sedaj nacionalni strateški načrt) vključijo posebne ukrepe. Ti načrti so izdelani v okviru »Strategije EU za socialno zaščito in socialno vključenost«, ki določa okvir za razvoj nacionalne strategije in usklajevanje politike med državami EU glede problematike, ki se nanaša na revščino in socialno izključenost, in ki je bila sprejeta leta 2000. Naraščajoče brezdomstvo v mestih, kot sta Lizbona in Porto, in težave pri nedvoumnemu razumevanju pojava, do katerih je prišlo zaradi različnih in neusklajenih pristopov organizacij, ki delajo z brezdomci, je kazala na nujno potrebo po preučitvi tega pojava in oblikovanju ukrepov, ki bi bili bolj usmerjeni k preprečevanju in zaježitvi brezdomstva. Ti dejavniki so Ministrstvu za delo in socialne zadeve ponudili možnost, da na področju brezdomstva deluje bolj strateško. Uspeli smo začeti postopek, ki je nato postal širše zasnovano partnerstvo, v katero so bili vključeni vsi deležniki in ki je vodil do nacionalne strategije za obdobje od leta 2009 do leta 2015.

Prvi korak je bil razumevanje realnosti in obsega razmer na področju brezdomstva na Portugalskem. Leta 2004 so vse občine in lokalne socialne službe prejele vprašalnik, s katerim so bili zbrani podatki o obstoječi preskrbi za ljudi, ki se bojujejo z brezdomstvom in stanovanjsko izključenostjo. Temu je leta 2005 sledila podrobnejša študija. Eden izmed glavnih sklepov

raziskave je bil, da obstaja nujna potreba po zasnovi nacionalne strategije, ki bo usmerjena v preprečevanje, intervencijo in spremljanje brezdomstva. Jasno je bilo, da je treba vključiti deležnike iz zasebnega in javnega sektorja, saj so se kazale pomanjkljivosti pri usklajevanju oskrbe za brezdomce.

Marca leta 2007 so se srečali predstavniki javnih in zasebnih subjektov, ki so angažirani na področju brezdomstva. Strinjali so se, da je treba razviti nacionalno strategijo. Ustanovljena je bila operativna skupina, da bi opredelila brezdomstvo in oblikovala strategijo. Operativna skupina je vključevala predstavnike organa, ki je zastopal vsakega deležnika. To je bilo bistveno za uspeh procesa, saj je to pomenilo zagotovitev, da so vsi partnerji angažirani in vključeni v projekt. Vsi deležniki so v celoti podpisali strategijo in opredelitve, kar je ključnega pomena, saj končna strategija temelji na strateških ciljih, ki so povezani z določenimi obveznostmi, ki so jih prevzeli različni pri projektu udeleženi subjekti, kot tudi na skupnih ciljih.

Izvedbena faza se je začela leta 2009. Začetna faza je vključevala razvoj operativnih orodij (npr. priročnik za usposabljanje osebja, informacijski sistemi) in spremljanje in ovrednotenje instrumentov. Osredotočili smo se tudi na to, da smo preko rednih sestankov operativnih skupin s strokovnjaki in lokalnim svetom za socialna omrežja, ki so odgovorna za izvedbo strategije na lokalni ravni, širili in razvijali sodelovanje med deležniki. Nadaljnje zbiranje podatkov, pri čemer smo se osredotočili na označbo položaja brezdomcev in oskrbe, je tudi ključni element strategije. Zgodnje spremljanje kaže, da je bilo aktivno sodelovanje vseh deležnikov zelo pomembno za uspeh strategije.

Povod za razvoj strategije je bila nedvomno potreba po vključitvi ukrepov na področju brezdomstva v nacionalni akcijski načrt. To je ustvarilo priložnost, da smo brezdomstvo postavili na dnevni red, kar smo znali izkoristiti. Jasno prepoznana je bila potreba po konkretnih dokazih in to je vodilo v nacionalno raziskavo in končno k razvoju ambiciozne in utemeljene strategije. Priložnosti za ustrezne oblikovalce politik na Ministrstvu, da si izmenjajo informacije, izkušnje in primere dobrih praks na evropski ravni, so bile tudi izjemno pomembne in so pripomogle k razvoju strategije.

Nastanek nacionalnega strateškega načrta za socialno pomoč na Nizozemskem Walter Kamp, občina Amsterdam

Leta 2006 so štiri večja mesta na Nizozemskem (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht in Den Haag, znana kot "G4") podpisala sporazum z vlado glede reševanja problematike brezdomstva v večjih mestih. V okviru tega sporazuma so se udeležene strani zavezale, da bodo v obdobju osmih let brezdomstvu naredile konec.

Nastanek programa ima dolgo zgodovino in t.i. občine G4 ter vlada so skupaj delovale več let, da bi opredelile učinkovite načine za obravnavanje problematike brezdomstva. Ugotovili so, da je brezdomstvo in potreba po storitvah za brezdomce nesorazmerno velika v štirih glavnih mestih. Prav tako je bilo očitno, da so bila zavetišča polno zasedena in prezasedena, z neustreznim razmerjem med prihodi in odhodi stanovalcev ter nezadostno stopnjo odhodov. Poleg tega so se ljudje, ki so se zatekli v zavetišče v skupnosti pogosto srečevali z resnimi težavami na več

področjih, vključno z zasvojenostjo in psihiatričnimi težavami. V teoriji so ti ljudje imeli pravico do oskrbe, vendar jim institucije, ki so odgovorne za takšne storitve, te oskrbe niso nudile.

Posledica vseh teh značilnosti je bilo stanje, ki spada v preteklost: ljudje, ki so živeli na cesti in tam komaj preživeli. Bilo so zasvojeni in slabega zdravja ter niso prejeli nobene strukturne pomoči. Zgodovinska sramota je, da je takšno stanje lahko trajalo tako dolgo.

Najpomembnejši del t.i. pristopa G4 je sestavljen iz:

- pristopa, ki ga upravlja občina, in ki je usmerjen k osebi. Vsi brezdomci so občini znani, ta pa je odgovorna za vodenje operacije,
- celovitega pristopa z ustrezno ponudbo na petih različnih področjih – na področju nastanitve, zdravja, duševnega zdravja, dohodka in dnevne zaposlitve,
- skupnega sistema naročanja. Mesta zagotovijo učinkovito označitev zavetišč ter poskrbijo za zagon njihovega delovanja in omogočijo oskrbo, poskrbijo za primerno raven zagotavljanja podpore, za kolektivno zdravstveno zavarovanje in za obsežne projekte, ki so namenjeni za nudenje pomoči pri odplačevanju dolgov. Stanovanjska podjetja zagotovijo primerno nastanitev, agencije za oskrbo pa so odgovorne za oskrbo v takšnem obsegu in v skladu s specifikacijo dela, kot je dogovorjeno z mestom in vlado.

Na nastanek strategije so vplivali številni dejavniki. Prvi dejavnik je bil ta, da je bilo brezdomstvo opredeljeno kot pomembna politična prioriteta, in sicer tako na vladni ravni kot tudi na ravni mest G4. Številni ključni akterji so bili, včasih zaradi osebnih razlogov, zelo angažirani in so ta projekt vodili v pravo smer. Financiranje strategije je bil tudi ključni element uspeha. Ne le, da so bila občinam dodeljena dodatna proračunska sredstva, ampak so bila finančna sredstva za skupno naročanje namenjena tudi v okviru Splošnega zakona o izrednih zdravstvenih stroških (znan tudi po kratici AWBZ). Mestom G4 so bila dodeljena dodatna sredstva v višini 170.000.000 evrov. Ta sredstva so občinam omogočila, da so zagotovili mnogo novih objektov in storitev.

V štirih letih, odkar so uvedli strategijo, je 10 000 brezdomcev prešlo pod okrilje in v oskrbo mest G4. Razširilo se je število objektov, še posebej za najbolj ogroženo kategorijo strank. Število ljudi, nameščenih v oskrbo za brezdomce, se je zmanjšalo za 30% (medtem ko število ljudi, ki so nameščeni v oskrbo, ki jo nudijo mesta izven skupine G4, narašča). Skoraj noben brezdomec ne spi več na prostem. Poleg tega se je prepolovilo število primerov nadlegovanja in lažjih kaznivih dejanj, katerih povzročitelji so brezdomci.

Mesta iz skupine G4 in centralna vlada se trenutno ukvarjajo s posvetovanjem o drugi fazi strategije. Pred štirimi leti je bila gonilna sila za nastanek strategije upravičena ogorčenost nad dejstvom, da ljudje spijo na prostem brez potrebne oskrbe. Danes prevladuje želja, da bi zagotovili ohranitev doseženih rezultatov strategije in preprečili, da se pojavi nova generacija brezdomcev. Poleg tega se skupina G4 zaveda, da je nedopustno, da so ljudje izključeni iz družbe do takšne mere, da pristanejo na cesti. Končni cilj mora biti, da le malo ljudi konča na cesti.

Francoska izkušnja: Konference o nacionalnem soglasju o brezdomstvu, Francija

Hervé de Ruggerio, direktor FNARS (Nacionalno združenje centrov za sprejem in vključitev v družbeno življenje), Francija

Prva konferenca o soglasju o brezdomstvu je potekala v Parizu novembra leta 2007. Predlog za organizacijo konference je podalo združenje FNARS, financiralo pa jo je Ministrstvo za socialno kohezijo.

Metodologija konference o soglasju skuša razviti kolektivno razumevanje spornega vprašanja, tako da se sklicuje na prispevke strokovnjakov in na obstoječe znanje, vendar pa končno soglasje pripravi neodvisna žirija. Združenje FNARS je predlagalo organizacijo konference o soglasju, da bi se na podlagi soglasja opredelili za javno politiko o brezdomstvu. Za politični kontekst je bilo značilno pomanjkanje usklajenosti: politična aktivnost na področju brezdomstva je vsebovala veliko količino načrtov, praks, akterjev in ukrepov, ki niso zagotavljali usklajenega in odzivnega ukrepanja, da bi izpolnili potrebe brezdomcev. Prenos metodologije konference o soglasju, ki je znanstvena metodologija, in ki izvira iz zdravstvenega sektorja, na področje brezdomstva, je bila priložnost za akterje, da se nekoliko oddaljijo od težave, ciljev in izzivov in da razvijejo pristop na osnovi znanstvenega preverjanja. Bilo je jasno, da je potrebna politika, ki bo združila različne akterje in ki bo temeljila na skupni analizi trenutnega stanja, na potrebah brezdomcev, usklajenih ciljih in ukrepih, na temeljitem ovrednotenju stanja. Potrebovala je trajnostna proračunska sredstva. Poleg tega je bilo jasno, da bo morala ta javna politika o brezdomstvu in stanovanjski izključenosti zavzeti celostni, medresorski in medvladni pristop.

Stanovanjska problematika in brezdomstvo sta bili v Franciji dve leti pred Konferenco o soglasju temi, ki sta polnili naslovnice časopisov. Pozimi leta 2005 in 2006 so pripadniki organizacije Zdravniki sveta (*Médecins du Monde*) brezdomcem razdelili šotore. Ko so ti šotori postali nameščeni za stalno, so lokalni prebivalci začeli protestirati. To je povzročilo protest skupine, ki se v izvirniku imenuje *Les Enfants de Don Quichotte*, ki je ob bregovih kanala Saint Martin v Parizu postavila 200 rdečih šotorov. Tako je javna skrb glede brezdomstva dosegla vrhunec, kar je v obdobju pred predsedniškimi volitvami, v letu 2007, pripomoglo k pripravi predloga zakona o uvedbi izvršljive pravice do stanovanja. Tako oblikovano javno mnenje je zagotovo prispevalo pomemben delež k organizaciji konference o soglasju.

Metodologija konference o soglasju je vključevala sodelovanje organizacijskega odbora, ki so ga sestavljali akademiki, pripadniki prostovoljne skupnosti in predstavniki lokalnih organov oblasti ter centralne vlade. Člani organizacijskega odbora so bili odgovorni za načrtovanje konference o soglasju: za zbiranje podatkov in dokazov, za izbor ključnih vprašanj, za imenovanje strokovnjakov in žirije, ki bi pripravili priporočila. Novembra leta 2007 je 350 ljudi sodelovalo pri javni obravnavi, na kateri je žirija in javnost poslušala in postavljala vprašanja strokovnjakom.

Po obravnavi je med dvodnevno zaprto sejo žirija sestavila petdeset strani dolgo poročilo o priporočilih. V poročilu so avtorji ugotovili, da je politika na področju brezdomstva v Franciji razdrobljena in neučinkovita, in da obstaja potreba po strateški nacionalni koordinaciji. Izoblikovana so bila naslednja širša priporočila:

1. brezdomce je treba spoštovati,
2. treba je upoštevati raznolikost položaja, v katerem se nahajajo brezdomci,
3. poenotiti je treba intervencije politik na področju brezdomstva,

4. načelo "brezpogojne" pomoči oziroma zahteva, da se pomoč nudi vsem, ki jo potrebujejo, je treba uresničiti v praksi,
5. instrumente politike je treba izvesti na regionalni ravni, kjer bi bilo treba izvesti celoten niz storitev na podlagi ocene potreb. Na regionalni ravni je treba oceniti načrte na področju brezdomstva in jih preučiti upoštevaje cilje in sredstva.

Konferenca o soglasju je zagotovo pustila močan vtis. Predstavljala je inovativen in medsektorski pristop, ki je združil različne akterje in katerega rezultat so bila priporočila za vzpostavitev skladne, strateške javne politike, ki je bila po mnenju vseh deležnikov nujna. Ta priporočila je v veliki meri sprejel član parlamenta, Etienne Pinte, ki ga je imenoval predsednik vlade, da bi »vzpostavil način dela in časovni načrt za določitev medresorske politike«. Po predstavitvi njegovega poročila so se skupnega dela lotili država in ostali akterji. Njihovo delo v veliki meri temelji na priporočilih konference o soglasju. Priporočila in nadaljnje delo so vodili do oblikovanja 20 predlogov, ki jih je naznanil državni sekretar za stanovanjski razvoj in razvoj mest, in sicer, o vzpostavitvi javne službe za nastanitev in dostop do stanovanj za tiste, ki to najbolj potrebujejo.

Poleg tega bo decembra 2010 metodologija prenesena na evropsko raven, in sicer da bi vzpostavili podlago za ukrepanje o brezdomstvu na ravni EU.

Komplet orodij FEANTSA za razvijanje celovite strategije na področju reševanja problematike brezdomstva

Organizacija FEANTSA je zadnjih 20 let po vsej Evropi spodbujala in omogočala mednarodno izmenjavo storitev za brezdomce. Analiza in pregled politik na področju brezdomstva so v tem okviru razkrili, da obstaja vrsta pristopov za boj proti brezdomstvu. Večina držav je v svojih strategijah strnila več pristopov, ki so naštetih spodaj. V organizaciji FEANTSA so prepričani, da bi morale najbolj učinkovite politike na področju brezdomstva vključevati vseh teh 10 pristopov, vendar bi bilo treba najti ravnotežje v skladu s političnim kontekstom, v katerem delujejo organi, ki razvijajo in izvajajo politiko.

Še vedno je veliko prostora za izboljšanje politik na področju brezdomstva in v organizaciji FEANTSA menimo, da bi lahko naslednjih 10 pristopov predstavljalo zanimiva vodila za oblikovalce politik, nevladne organizacije in ostale deležnike, ki sodelujejo v boju zoper brezdomstvo.

Pristop na osnovi raziskovalnih preverjanj

Dobro razumevanje težave brezdomstva je ključnega pomena za razvoj učinkovitih politik. To je mogoče doseči:

- s spremljanjem in dokumentiranjem trendov na področju brezdomstva ter števila brezdomce, in oblikovanjem ustreznih indikatorjev,
- spremljanje in dokumentiranje bi bilo treba dopolniti z raziskavo in analiza vzrokov in oblikovanjem rešitev glede brezdomstva,
- nujna je redna revizija politik, ki je najbolj učinkovita ob pravilnem razumevanjem brezdomstva.

Celovit pristop

Celovit pristop k boju proti brezdomstvu vključuje politike v zvezi s službami, ki zagotavljajo ukrepanje ob izrednih razmerah ter nudijo brezdomcem ponovno nastanitev, in politike, ki si prizadevajo za preprečevanje brezdomstva.

- Službe, ki zagotavljajo ukrepanje ob izrednih razmerah, predstavljajo odločilen prvi korak, ki omogoča, da se prepreči bivanje na ulicah, ki bi trajalo daljše obdobje.
- Vključevanje bi moralo biti cilj za vse brezdomce, in bi ga bilo treba prilagoditi glede na potrebe in potencial posamezne osebe, ki je brez doma.
- Preprečevanje – nujno je usmerjeno preprečevanje (deložacije, odpusti iz institucij) ter sistematično preprečevanje brezdomstva (na področju splošne stanovanjske politike, s politikami na področju izobraževanja in zaposlovanja).

Večrazsežnosten pristop

Za brezdomstvo velja, da je to pojav, ki zahteva rešitve, ki temeljijo na večrazsežnostnih pristopih, vključno z:

- vključevanje različnih vidikov, ki se nanašajo na nastanitev, zdravstvo, zaposlitev, izobraževanje ter usposabljanje, in drugih vidikov v strategijo na področju brezdomstva, saj so lahko poti v in iz brezdomstva zelo raznolike,

- medresorsko delovanje in splošno sodelovanje z drugimi sektorji, kar je bistven sestavni del vsake učinkovite strategije na področju brezdomstva, saj problema brezdomstva ni mogoče reševati trajnostno zgolj v okviru sektorja, ki se ukvarja z brezdomstvom,
- medresorsko delovanje med ustreznimi ministrstvi s pristojnostjo na stanovanjskem področju, na področju zaposlovanja in zdravstva ter ostalimi ministrstvi je ključnega pomena za razvijanje učinkovitih strategij za reševanje problematike brezdomstva in omogoča, da se izognemo negativnim posledicam politik, ki so bile razvite na različnih področjih.

Pristop, ki izhaja iz pravic

Pri reševanju problematike brezdomstva pristop, ki izhaja iz pravic, spodbuja načelo dostopa do dostojne, stalne nastanitve kot osnovnega pogoja za izvrševanje večine ostalih temeljnih pravic s pomočjo:

- uporabe mednarodnih pogodb o stanovanjskih pravicah kot podlage za razvoj strategije na področju brezdomstva,
- osredotoča se na izvršljivo pravico do stanovanja, da bi zagotovili učinkovito izvrševanje pravice do stanovanja,
- priznava soodvisnosti med pravico do stanovanja in ostalimi pravicami, kot je pravica do dostojnega življenja in pravica do zdravja.

Sodelovalni pristop

Brezdomstvo je področje, kjer je zaradi strokovnega znanja glede načina reševanja težave ključnega pomena sodelovanje s ponudniki storitev za brezdomce. Posledica tega je sodelovanje, ki poteka na naslednje načine:

- udeležba vseh deležnikov (in sicer, ponudnikov storitev za brezdomce, uporabnikov storitev za brezdomce in javnih organov) pri razvoju politike in ovrednotenju je pomembna zaradi združitve vsega strokovnega znanja in razpoložljivih zmogljivosti, katerega cilj je reševanje brezdomstva,
- udeležba vseh deležnikov pri izvajanju politike s pomočjo usklajenega prizadevanja je najboljši način, da se dosežejo cilji kakršne koli strategije na področju brezdomstva,
- sodelovanje za ljudi, ki se soočajo z brezdomstvom, bi bilo treba uporabiti za izboljšanje kakovosti storitev in za oblikovanje politike. Treba bi bilo ustanoviti ustrezne strukture za posvetovanje, da bi dejansko upoštevali izkušnje ljudi, ki so brez doma.

Z zakonodajo podprt pristop

Cilj z zakonodajo podprtega pristopa je nuditi podporo strategiji na področju brezdomstva z zakonodajo, in sicer s pomočjo:

- pravnega okvira na nacionalni ravni/regionalni ravni, ki omogoča doslednost in odgovornost pri izvajanju politik na področju brezdomstva,
- namen z zakonom določenih ciljev je učinkovito spremljanje in ovrednotenje napredka politike na področju brezdomstva.

Realističen in vzdržen pristop

Realističen in vzdržen pristop k reševanju brezdomstva tvorijo trije elementi, ki vodijo do trajnostnih rešitev:

- za vsako dolgoročno strategijo za reševanje in končanje brezdomstva je ključnega pomena ustrezno financiranje,
- politična zavezanost na vseh ravneh (nacionalni, regionalni in lokalni ravni),
- podpora javnosti preko kampanj obveščanja in ozaveščanja.

Pristop, ki izhaja iz potreb

Ta pristop temelji na načelu, da je treba politike razviti v skladu z obstoječimi potrebami posameznika, ne pa glede na strukturne potrebe organizacij:

- potrebe posameznika so izhodišče za razvoj politike na podlagi rednih poročil o potrebah in politika nastane s pomočjo posameznih načrtov vključevanja,
- treba je zagotoviti ustrezen pregled politik in struktur na področju brezdomstva.

Pragmatičen pristop

Pragmatičen pristop je sestavljen iz naslednjih dveh elementov:

- realistični in dosegljivi cilji so nujni in mogoči, ko je opravljena ustrezna raziskava, s katero se omogoči popolno razumevanje narave in obsega brezdomstva, potreb brezdomcev, razvoja trga stanovanj in trga dela ter vseh ostalih sorodnih območij,
- jasen in realističen časovni razpored z dolgoročnimi ter vmesnimi cilji.

Pristop od spodaj navzgor

Pri pristopu od spodaj navzgor gre za razvijanje politike odzivov na brezdomstvo na lokalni ravni (znotraj jasnega nacionalnega in regionalnega okvira) in temelji na dveh elementih:

- pomembnost lokalnih organov oblasti za izvedbo strategije na področju brezdomstva preko premika k večji vključenosti, odgovornosti in dolžnosti na lokalni ravni, ki so bolj zavezujoče,
- približevanje izvajanja storitev brezdomcem, tako da bodo lokalni organi oblasti imeli trden položaj, ki jim bo omogočal usklajevanje partnerstva med vsemi ustreznimi akterji, ki sodelujejo v boju za končanje brezdomstva.